ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA EKONOMICKÁ

Diplomová práce

Finanční gramotnost obyvatel České republiky

Financial literacy of the population in the Czech Republic

Bc. Lucie Šilhavá

Plzeň 2021

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma

Finanční gramotnost obyvatel České republiky“

vypracoval/a samostatně pod odborným dohledem vedoucí diplomové práce za použití pramenů uvedených v přiložené bibliografii.

Plzeň dne 10. května 2021 *v. r. Lucie Šilhavá*

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí mé diplomové práce Ing. Janě Šturcové, Ph.D. za vedení, odborné rady a připomínky k mé diplomové práci. Dále bych chtěla poděkovat všem, kteří si našli čas na vyplnění dotazníku, protože bez nich bych tuto práci nemohla dokončit.

Obsah

Úvod **6**

Cíl a metodika **7**

1 Finanční gramotnost **8**

1.1 Druhy finanční gramotnosti 8

1.2 Peněžní gramotnost 9

1.2.1 Peníze 9

1.2.2 Bankovní produkty 10

1.2.3 Spoření 14

1.2.4 Pojištění 15

1.2.5 Investice 17

1.3 Cenová gramotnost 18

1.3.1 Trh 18

1.3.2 Cena 19

1.3.3 Inflace 19

1.3.4 Daňový systém 22

1.4 Rozpočtová gramotnost 24

1.4.1 Osobní rozpočet 24

1.4.2 Příjmy osobního rozpočtu 25

1.4.3 Výdaje osobního rozpočtu 26

1.4.4 Řešení schodkového rozpočtu a dluhová past 27

1.4.5 Finanční plánování 29

2 Vývoj úrovně finanční gramotnosti v ČR **32**

2.1 Národní strategie finančního vzdělávání 32

2.2 Výzkum pro MF a ČNB v roce 2010 33

2.3 Měření finanční gramotnosti dospělé populace ČR v roce 2015 34
2.4 Měření finanční gramotnosti dospělé populace ČR v roce 2020 37
3 Dotazníkové šetření 39
3.1 Metodika dotazníkového šetření 39
3.1.1 Metody šetření 39
3.1.2 Výzkumný soubor 40
3.1.3 Cíle dotazníkového šetření 40
3.1.4 Harmonogram šetření 41
3.2 Rozbor získaných dat metodou analýzy 42
3.2.1 Identifikační část dotazníku 42
3.2.2 Osobní finance 44
3.2.3 Znalostní část dotazníku 60
3.2.3.1 Zhodnocení znalostní části dotazníku 74
3.3 Shrnutí výsledků dotazníkového šetření 77
Závěr 81
Seznam použité literatury
Seznam tabulek
Seznam obrázků
Přílohy
Abstrakt
Abstract

Úvod

Tématem předložené diplomové práce je finanční gramotnost obyvatel České republiky. Jedná se o velmi aktuální téma, neboť problematika finanční gramotnosti je často diskutovaným tématem nejen na úrovni široké veřejnosti, ale také na úrovni států. Pojem finanční gramotnost není pouze o znalostech z oblasti financí a finančních produktů, které nabízejí banky či nebankovní instituce, ale jde především o schopnost jedinců či rodiny efektivně spravovat své finance. Jedná se nejen o správu příjmů a výdajů, ale také o schopnost dokázat své volné peněžní prostředky dále zhodnocovat. K těmto rozhodnutím je následně důležité umět se orientovat ve finančních produktech, v makroekonomických pojmech či v daňové legislativě. Bohužel i v současné době lidem tyto základní znalosti chybí a nastávají situace, kdy nejsou schopni splácet dluhy a dostávají se do tzv. dluhové pasti. Právě z tohoto důvodu je na samém vrcholu finanční gramotnosti stát, neboť pro něj nadměrné zadlužení jedinců znamená vyšší výdaje ze státní pokladny.

Předložená diplomová práce bude členěna do tří kapitol. První kapitola bude ryze teoretická a bude se zabývat základními pojmy z oblasti finanční gramotnosti. Literatura uvádí řadu různých členění, přičemž v práci bude uvedeno členění finanční gramotnosti na peněžní, cenovou a rozpočtovou gramotnost. Každá z těchto skupin pak obsahuje různé pojmy z oblasti finanční gramotnosti, které budou blíže specifikovány. Další část práce bude mít za cíl zhodnotit vybrané provedené výzkumy finanční gramotnosti u obyvatel České republiky. Pro potřeby práce budou vybrány výzkumy provedené Ministerstvem financí ČR, které tyto výzkumy realizuje každých pět let. Průzkumy finanční gramotnosti pomáhají k lepšímu nastavení politik v oblasti finančního vzdělávání jak žáků základních a středních škol, tak dospělé populace. Závěrečná praktická část práce bude obsahovat návrh výzkumného šetření včetně navržení požadovaných cílů práce, obecných a specifických otázek šetření, výzkumného souboru atd. Pomocí dotazníkového šetření budou následně analyzovány dosažené výsledky prostřednictvím tabulek a grafů. Po analýze výsledků dotazníkového šetření budou zodpovězeny obecné a specifické otázky šetření a následuje zhodnocení ekonomických dopadů a závěr.

Cíl a metodika

Hlavním cílem diplomové práce bude identifikovat současný stav finanční gramotnosti v České republice. Dílčími cíle bude:

- Posoudit finanční gramotnost na vybrané skupině obyvatel České republiky provedením dotazníkového šetření.
- Zhodnotit ekonomické dopady finanční gramotnosti na život obyvatel České republiky.

Pro dosažení cílů práce budou použity obecné otázky šetření.

- Jaká je finanční zodpovědnost obyvatel České republiky?
- Jaká je úroveň finančních znalostní obyvatel České republiky?

Pro získání odpovědí na obecné otázky budou použity konkrétní specifické otázky, na které bude možné odpovědět po vyhodnocení dotazníkového šetření. Specifické otázky jsou konkrétně vypsány v praktické části práce.

Literární rešerše byla zpracována v souladu s metodikou k vypracování diplomové práce a je zaměřena na základní pojmy z oblasti peněžní, cenové a rozpočtové gramotnosti. Další část práce se věnuje provedeným dotazníkovým šetřením Ministerstvem financí ČR. Zhodnocení těchto výzkumů je prováděno na základě zprávy o výzkumu, která je zveřejněna na internetových stránkách ministerstva.

Podkladem pro zpracováni praktické části diplomové práce bude strukturovaný dotazník, na jehož základě bude práce dále pokračovat analytickou částí.

Výsledkem analytické části bude zodpovězení otázek šetření.

1 Finanční gramotnost

V rámci jednotnosti kroků vedoucích ke zlepšení úrovně finančního vzdělávání se rezorty MF, MPO, ČNB a MŠMT shodly na jednotné definici finanční gramotnosti, která povede k zajištění provázanosti a konzistentnosti činností soukromého a veřejného sektoru v oblasti finančního vzdělávání (Ministerstvo financí ČR, 2010).

Ministerstvo financí ČR na svých internetových stránkách definuje finanční gramotnost jako: *soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana nezbytných k tomu, aby finančně zabezpečil sebe a svou rodinu v současné společnosti a aktivně vystupoval na trhu finančních produktů a služeb. Finančně gramotný občan se orientuje v problematice peněz a cen a je schopen odpovědně spravovat osobní/rodinný rozpočet, včetně správy finančních aktiv a finančních závazků s ohledem na měnící se životní situace* (Ministerstvo financí ČR, 2010, s. 11).

OECD (Organisation for Economic Co-Operation and Development) provádí kroky vedoucí ke zlepšení finanční gramotnosti na mezinárodní úrovni a definuje jí jako kombinaci znalostí, dovedností, přístupů a chování nezbytných k provádění správných finančních rozhodnutí a k dosažení individuální finanční spokojenosti. (OECD, 2011)

Finanční znalosti jsou nedílnou součástí finanční gramotnosti, ale jedná se pouze o jednu z jejích částí. Finanční znalosti člověk získá vzděláním nebo na základě zkušeností z působení ve světě financí a využívání finančních produktů. V rámci různých zemí a kultur budou tedy rozdíly v získaných finančních znalostech obyvatel (Abdullah, 2014).

1.1 Druhy finanční gramotnosti

Finanční gramotnost je součástí širšího pojmu ekonomická gramotnost, která zahrnuje i schopnost člověka zajistit si příjem, orientaci na trhu pracovních příležitostí, zvažovat důsledky osobních rozhodnutí majících vliv na současný a budoucí příjem atd. Obecně lze ekonomickou gramotnost definovat jako dovednosti, znalosti a hodnotové postoje, které by měl člověk mít, aby se dokázal uplatnit ve společnosti.

Na finančních zdrojích domácností se podílí také makroekonomické aspekty a daně, které významně ovlivňují jejich peněžní toky.

Finanční gramotnost lze také uchopit jako prostředek k utváření a podpoře ekonomického, politického a právního smýšlení lidí. Aby takto vyjádřená finanční gramotnost splňovala výše zmíněný účel, musí zahrnovat:

- numerickou gramotnost, která se týká numerických schopností k řešení úloh z oblasti financí;
- právní gramotnost, která spočívá ve znalosti právního systému;
- informační gramotnost, jež by měla člověku pomoci používat a vyhodnocovat relevantní informace v kontextu.

V oblasti správy osobních či rodinných financí lze finanční gramotnost dělit na:

- peněžní gramotnost zahrnující kompetence potřebné pro řízení hotovostních a bezhotovostních prostředků a dále pro využívání nástrojů k tomu určených jako jsou běžný účet, platební karta a další bankovní produkty;
- cenovou gramotnost, která představuje znalost pojmu inflace a dále porozumění cenových mechanismů;
- rozpočtovou gramotnost obsahující schopnost hospodařit s osobním či rodinným rozpočtem a také schopnost zvládat různé životní situace, které mohou být spojeny s výkyvy v příjmech. Rozpočtovou gramotnost lze dělit na:
    - správu finančních aktiv (vklady v bankách, pojištění, investice atd.)
    - správu finančních závazků (leasing, úvěr atd.) (Ministerstvo financí ČR, 2010).

1.2 Peněžní gramotnost

V následující části práce budou konkrétně definované pojmy z oblasti peněžní gramotnosti, tzn. oblasti, ve které by se měl orientovat každý jedinec, aby byl schopen efektivně spravovat své hotovostní i nehotovostní prostředky.

1.2.1 Peníze

Základem peněžní gramotnosti jsou peníze. Peníze lze definovat jako: *aktivum, které je všeobecně uznáváno a přijímáno ekonomickými subjekty jako prostředek při provádění plateb za zboží, služby nebo k úhradě jiných závazků.* (Polouček a kol., 2009, s. 39) Takto definované peníze mají tři základní funkce:

- prostředek směny – tato funkce znamená, že jsou peníze využívané k platbě za zboží a služby,
- zúčtovací jednotka – peníze plní funkci, která se používá pro vyjádření hodnoty zboží či služby,
- uchovatel hodnoty – znamená, že peníze neztrácejí hodnotu a uchovávají si svoji kupní sílu (samozřejmě pokud opomeneme vliv inflace a vliv faktoru času – oba tyto vlivy snižují kupní sílu peněz v čase).

Peníze se dají dělit na oběživo (bankovky a mince) a depozita (hotovostní a bezhotovostní peníze). Pomocí peněz se realizuje platební styk, který řídí Česká národní banka (mimo jiné aktivity, které provádí na finančních trzích). ČNB řídí také činnost obchodních bank, které jsou zřizovány především za účelem přijímání vkladů od veřejnosti a poskytování různých bankovních produktů, kterým se práce bude v další části věnovat (Škvára, 2016).

1.2.2 Bankovní produkty

V bankovnictví se lze setkat s širokou škálou bankovních produktů, které se primárně třídí podle jejich účelu na:

- úvěrové bankovní produkty,
- investiční bankovní produkty,
- ostatní druhy bankovních produktů a služeb.

Poskytování úvěrů je všeobecně považováno za nejvýznamnější činnost bank, neboť pro banky se jedná o formu investic, které tvoří největší část jejich příjmů (ve formě zaplacených úroku od dlužníků). Mezi nejvýznamnější úvěrové bankovní produkty patří spotřebitelské úvěry a hypoteční úvěry (Rejnuš, 2014).

Spotřebitelský úvěr je úvěrem, který je poskytován fyzickým osobám za účelem jakýchkoliv nepodnikatelských záměrů. Tyto úvěry lze dělit na:

- **přímé** (poskytované přímo bankou, tzn. že zde vzniká smluvní vztah mezi bankou a žadatelem o úvěr) **nepřímé** (úvěry poskytované prostřednictvím společností poskytujících služby či zboží na úvěr) podnikatelské úvěry,
- **krátkodobé** (úvěry se splatností do 1 roku, řadíme sem např. kontokorentní a revolvingový úvěr) a **dlouhodobé** (úvěry se splatností nad 1 rok většinou ve formě

splátkových půjček, které jsou vázané k určitému účelu a jejich specifika jsou dána bonitou dlužníka, účelem, posouzením rizik a zajištěním úvěru) spotřebitelské úvěry,

- **účelové** (poskytované za účelem financování zboží či služeb) a **neúčelové** (nesledující účel poskytnutí úvěru) spotřebitelské úvěry,
- **zajištěné** a **nezajištěné** spotřebitelské úvěry – zajištěný úvěr vyžaduje zajištění, např. ručení jiné osoby (Málek, Oškrdalová, & Valouch, 2010).

S poskytováním úvěrů je spjat ekonomický ukazatel roční procentní sazby nákladů, též zvaný jako **RPSN**. Tento ukazatel poukazuje na úroveň platebních podmínek úvěru. V praxi ukazatel vyjadřuje celkové náklady na úvěr, tedy kromě úrokové sazby zahrnuje i poplatky vztahující se k úvěru jako je např. poplatek za zpracování úvěru. Tento, často opomíjený ukazatel, má tedy větší vypovídací schopnost než samotná úroková míra.

Úroková sazba je úrok v procentuálním vyjádření z hodnoty kapitálu. V případě úvěrů se jedná o náklad úvěru pro dlužníka (Šoba & Sirůček, 2017). Dle zpracovaného indexu spotřebitelských úvěrů společností Broker Consulting vyplývá, že průměrná sazba úvěrů vzrostla na 6,96 % p.a. V praxi je důležité sledovat, k jaké délce časového období se úroková sazba vztahuje. Toto období vyjadřuje zkratka uvedená za úrokovou sazbou. Typy zkratek a způsob převodu mezi úrokovými sazbami znázorňuje Tabulka 1.

Tabulka 1: Úrokové sazby dle časového období

Časové období související s úrokovou sazbou	Zkratka úrokové sazby	Způsob převodu
roční úroková sazba	p. a.	12 % p. a. -> 12 % p. a.
pololetní úroková sazba	p. s.	12 % p. a. -> 6 % p. s.
čtvrtletní úroková sazba	p. q.	12 % p. a. -> 3 % p. q.
měsíční úroková sazba	p. m.	12 % p. a. -> 1 % p. m.
denní úroková sazba	p. d.	12 % p. s. -> 12 /360 % p. d. nebo 12 % p. a. -> 12/365 % p. d.

Zdroj: Šoba & Sirůček (2017), zpracováno autorkou

Hypoteční úvěr lze obecně definovat jako druh spotřebitelského úvěru, který je dlouhodobý, účelový a zajištěný zástavním právem k nemovitosti využívaný jak podnikatelskými, tak nepodnikatelskými subjekty (Škvára, 2016).

Základními vlastnostmi hypotečních úvěrů jsou:

- **účelovost;** v dnešní době již existují různé druhy hypotečních úvěrů, které nevyžadují účelovost jako je americká hypotéka. Tato hypotéka lze použít takřka na cokoliv např. na pořízení automobilu nebo dovolenou. Nejpočetnější skupinou poskytovaných hypoték však zůstávají hypotéky na vlastní bydlení.
- **zajištění;** podmínka, kterou mají všechny hypoteční úvěry společnou, je zajištění zástavním právem k nemovitosti. Problémy mohou vznikat při koupi družstevního bytu nebo nemovitosti zatížené exekucí. Zde je nutné využít k zástavě jinou nemovitost v osobním vlastnictví.
- **úroková sazba;** výše úrokové sazby u hypotečních úvěrů je pro každého klienta jiná a je závislá především na účelu a výši zajištění úvěru, době fixace a na bonitě klienta. Je zřejmé, že nižší úroková sazba bude u hypotečních úvěrů poskytovaných za účelem pořízení vlastního bydlení v případě, že klient bude disponovat i vlastními zdroji. Takovéto úvěry jsou pro banku nejméně rizikové (Syrový, 2009).

Doba fixace představuje dobu, po kterou je úvěr úročen stejnou úrokovou sazbou. Banky nabízejí zpravidla roční, tříletou, pětiletou či desetiletou fixaci. Je zřejmé, že čím delší fixace bude, tím vyšší bude úroková sazba. Ke konci smluveného fixního období se určuje nová úroková sazba. Fixace úrokové sazby je výhodná v případě, že současná situace nabízí nízké úrokové sazby a předpokládá se jejich zvýšení (klient bude platit stále stejnou částku). Naopak může dojít k tomu, že úroková sazba začne klesat a klient bude platit na úrocích více. Nevýhody také spočívají v tom, že v době fixace nelze (bez sankcí) úvěr refinancovat, tzn. přejít k jiné bance a stejně tak nelze provést mimořádnou splátku úvěru či úvěr jednorázově splatit (Šoba & Sirůček, 2017).

- **postup splácení;** při stejné úrokové sazbě je splátka úvěru stále stejná. Mění se pouze poměr jistiny a úroků. Na počátku splácení je největší podíl úroků, který se postupem času snižuje a zvyšuje se splátka jistiny. V praxi to znamená, že na počátku klesá výše úvěru velmi pomalu, neboť dochází ke splácení úroků. To naopak přináší větší daňové odpočty. Pro laika může být tedy velmi překvapivé, že v polovině splatnosti úvěru

dluží mnohem více než polovinu úvěru. Výši úvěru po x letech splatnosti vyjadřuje Tabulka 2 (Syrový, 2009).

Tabulka 2: Výše úvěru po x letech

Splatnost úvěru po x letech	Výše úvěru po x letech					
	5	10	15	20	25	30
10	57 %	0 %				
20	85 %	65 %	37 %	0 %		
30	93 %	84 %	71 %	54 %	31 %	0 %

Zdroj: Syrový (2009), zpracováno autorkou

Produktem stavebních spořitelen, ze kterého je možné financovat vlastní bydlení či výdaje na rekonstrukce a modernizace nemovitostí, je **stavební spoření.** Jedná se o účelové spoření specializovaných bank, kam klient ukládá své volné finanční prostředky. Stavební spořitelny nejčastěji poskytují: (Škvára, 2016)

- úvěry ze stavebního spoření, které mohou využívat účastníci stavebního spoření po 2 letech spoření se státní podporou a po naspoření 40 % - 50 % z cílové částky. Výhodou čerpání úvěrů ze stavebního spoření je pevná a zákonem omezená úroková sazba. (MONETA Money Bank, 2021)
- překlenovací úvěry, které jsou poskytovány klientům, kteří nenaspořili cílovou částku. Tyto úvěry mají většinou horší úrokové podmínky než úvěry ze stavebního spoření. (Škvára, 2016)

Kontokorentní úvěr je další z řady často využívaných úvěrů. Jedná se o úvěr krátkodobý, poskytovaný bonitním klientům ke krytí neočekávaných výpadků v plánovaných příjmech. S tímto typem úvěru je spjata vyšší úroková sazba, ve které je zahrnuta provize bance za pohotovou finanční rezervu. Ke splácení dochází formou přicházejících plateb na bankovní účet klienta (Režňáková, 2012).

Bankovním produktem, se kterým se za život setká prakticky každý člověk, se nazývá **běžný účet.** Jedná se o bankovní účet, který slouží převážně k zajištění tuzemského a zahraničního platebního styku a k realizaci příkazů k úhradě ze strany majitele účtu (Málek, Oškrdalová, & Valouch, 2010).

Nástroj, který je využíván v souvislosti s běžným účtem, je **platební karta.** Jedná se o moderní platební instrument používaný v bezhotovostním platebním styku a využívá se převážně na platby spotřebních výdajů a na výběry hotovosti z bankomatu nebo pomocí služby CashBack (Máče, 2006).

Platební karty se nejčastěji dělí podle způsobu zúčtování na:

- Debetní karty jsou karty, prostřednictvím kterých lze čerpat peněžní prostředky, kterými reálně disponujeme na běžném účtu.
- Kreditní karty představují určitý typ úvěru. Používají se k platbám za zboží či služby a tento úvěr je splácen zpravidla jednou měsíčně. Princip je podobný jako např. u kontokorentních úvěrů, které jsou využívány u běžných účtů.
- Charge karty jsou založeny na podobné myšlence jako kreditní karty s tím rozdílem, že za realizované platby na úvěr nejsou účtovány úroky, pokud dojde ke splacení ve stanoveném termínu.
- Nákupní úvěrové karty jsou typem kreditních karet, které jsou vydávané nebankovními institucemi (např. Home Credit). Od bankovních kreditních karet se liší převážně cenou karty, výší úroků a omezením použitelnosti.
- Předplatní karty jsou využívány zejména jako zákaznické věrnostní karty. Fungují na principu předplacení karty a následného čerpání vložené částky. Příkladem může být například CrossCard vydávána kavárnou CrossCafe (Škvára, 2016).

1.2.3 Spoření

Spoření Janda (2012) definuje jako odložení finanční prostředků za účelem získání rezervy. Finanční rezerva se tvoří za účelem eliminování rizika z důvodu ztráty příjmů, nepředvídatelných výdajů či jako zajištění na stáří. Řada domácností využívá spoření např. na opravy v domácnosti, na dovolenou nebo na nový automobil.

Spořící produkty se také využívají z důvodu toho, aby majetek odolával inflaci, tzn. aby nevyužívané peněžní prostředky neztrácely hodnotu na běžných účtech s takřka nulovými úrokovými sazbami (Janda, 2012, s. 81).

Mezi nejčastěji využívané spořící produkty se řadí stavební spoření a penzijní připojištění.

Stavební spoření bylo zmíněno již v předchozí části práce v souvislosti s úvěry na bydlení. Tento typ spoření se dá využít neúčelově, tzn. pouze jako forma spoření,

popř. je zde možnost využití úvěrů ze stavebního spoření na financování bydlení. Jedná se o velmi oblíbený produkt klientů, neboť k němu stát poskytuje státní podporu. Státní podpora je v současné době 10 % z naspořené částky v daném roce, maximálně 2 000 Kč. Pokud tedy ročně účastník stavebního spoření naspoří alespoň 20 000 Kč, dosáhne maximální možné státní podpory. Navíc se mu naspořené peníze každoročně úročí. Zákonem stanovená minimální doba spoření je 6 let, po které lze naspořenou částku vybrat a použít na cokoliv. S vedením stavebního spoření jsou také spojené náklady jako je poplatek z uzavřené smlouvy (účtován procentně z výše stanovené cílové částky), poplatek za vedení účtu u stavební spořitelny, zpracování a poskytnutí případného úvěru a sankce v případě nedodržení podmínek smlouvy (Česká bankovní asociace, 2020).

Dalším spořícím produktem se státní podporou je **penzijní spoření.** Jedná se dobrovolné spoření na důchod, na které přispívá stát, případně zaměstnavatel a člověk si ho může částečně odečíst z daňového základu (NN Penzijní společnost, 2020). Výši státního příspěvku znázorňuje Tabulka 3.

Tabulka 3: Státní příspěvek u penzijního spoření

Naspořená měsíční částka v Kč	Méně než 300	300	400	500	600	700	800	900	1000 a více
Státní příspěvek v Kč	0	90	110	130	150	170	190	210	230

Zdroj: ČSOB Penzijní společnost (2020), zpracována autorkou

Minimální výše státního příspěvku je 90 Kč za měsíc a maximální výše je 230 Kč měsíčně při spoření 1 000 Kč. Příspěvky jsou připisovány čtyři krát ročně (ČSOB Penzijní společnost, 2020).

Od základu daně lze odečíst příspěvek zaplacený poplatníkem na penzijní spoření v celkové výši maximálně 24 000 Kč. Částka, kterou lze takto odečíst se rovná úhrnu měsíčních plateb, která přesáhly výši, od které náleží maximální státní příspěvek, tzn. příspěvky převyšující 1 000 Kč. Aby tedy poplatník dosáhl maximálního daňového odpočtu, musí spořit každý měsíc 3 000 Kč (zákon č. 586/1992 Sb. § 15 (5)).

1.2.4 Pojištění

Pojištění z hlediska osobních financí představuje snahu o zamezení dopadů nečekaných událostí na rodinný rozpočet (Smrčka, 2007, s. 207).

Pojišťovny nabízejí široké portfolio produktů.

- Pojištění osob
  - investiční životní pojištění – jedná se o pojištění pro případ smrti s investicí pojistného do podílových fondů, které přináší obvykle vyšší zhodnocení vložených prostředků bez garance výnosu,
  - kapitálové životní pojištění – sjednávané pro případ smrti nebo dožití, pojistná částka může být zvolena rozdílně jak pro případ smrti, tak pro případ dožití, je zde garantované zhodnocení,
  - rizikové životní pojištění – obsahuje pojištění pro případ smrti a je určeno pro osoby, které chtějí zajistit své blízké v případě smrti klienta,
  - důchodové životní pojištění – jedná se o pojištění pro případ dožití, kdy je naspořená částka vyplácena ve formě doživotního důchodu nebo ve formě jednorázové platby,
  - úrazové pojištění – zahrnuje pojištění pro případ smrti vzniklé úrazem, trvalých následků úrazu nebo doby léčení vzniklého úrazu (Česká bankovní asociace, 2020).,
- Pojištění majetku
  - pojištění nemovitosti – nemovitosti se pojišťují kvůli škodám, které mohou vzniknout v důsledku vichřice, krupobití, záplav, zřícením skal, laviny, sesuvu půdy, kouře, ohně atd.,
  - pojištění domácnosti – pojištění se vztahuje na movité věci, které jsou umístěny v domácnosti, nebo v prostorách, které přísluší k bytové jednotce, jako je např. sklep (příkladem může být pojištění jízdních kol) (Bohanesová, 2018, s. 94-96),
- Pojištění vozidel
  - Pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla je povinně smluvní pojištění, které musí uzavřít každý, kdo vlastní automobil a vztahuje se na škodu způsobenou provozem vozidla druhé osobě, (Kopecký, 2005, s. 13)
  - havarijní pojištění – dobrovolné pojištění, které slouží ke krytí škod na vozidle pojištěnce (nehoda, odcizení vozidla, vandalismus či živelná pohroma).,

- Cestovní pojištění
    - tento typ pojištění se používá pouze pro cesty do zahraničí a kryje rizika spojená s úrazem, náhlým onemocněním, ztrátou zavazel nebo způsobení škody třetí osobě,
- Pojištění odpovědnosti za škodu
    - pojištění poskytující ochranu při způsobení škody druhé osobě (neúmyslné rozbití zboží v obchodě, vyplavení bytu souseda, škoda způsobená zaměstnavateli atd.) (Česká bankovní asociace, 2020).

1.2.5 Investice

Investice představují pro občany možnost, jak zhodnotit své volné finanční prostředky.

Mezi nejčastěji uváděné příklady investic lze uvést **nemovitosti,** jejichž hodnota v čase kolísá minimálně. Navíc lze předpokládat budoucí příjem z pronájmu nemovitosti. Nevýhodou jsou relativně vysoké pořizovací náklady a dodatečné náklady na provoz nemovitosti.

Akcie je majetkový cenný papír, který představuje podíl majitele cenného papíru na majetku vybrané společnosti. Výnosem je dividenda. Jedná se o rizikovou investici.

Dluhopis je dluhový cenný papír, jehož majitel má za daný čas nárok na zaplacení dluhu včetně úroků. Nejčastěji využívanou formou investic v ČR jsou **podílové fondy,** které slouží jak ke krátkodobému uložení peněz, tak dlouhodobým investicím, spoření či postupnému budování majetku. Liší se v závislosti na míře rizika a na očekáváném výnosu (Měšec.cz, 2009).

Kromě výše uvedených forem investic se lze setkat i s alternativními (moderními) investičními příležitostmi.

Velmi oblíbenou formou investice jsou **státní dluhopisy,** neboť jsou velmi málo rizikové. Další možnou zajímavou alternativou investování je virtuální měna **bitcoin,** na které za necelých deset let vydělali investoři až milióny procent. Avšak tato investice se jeví již jako více riziková, protože nelze předvídat její budoucí vývoj.

Akcie vodohospodářských společností jsou další velmi zajímavou investicí, neboť celkový růst populace a neustálé zvyšování životní úrovně povede k tomu, že se z vody stane nedostatkové zboží, což zvýší její hodnotu. Důsledkem toho se předpokládá zvýšení investičních výdajů států do tohoto sektoru. Již v současné době se na trhu nachází

několik investičních fondů se zaměřením na vodní hospodářství. Akciový fond PARVEST AQUA má v nabídce i Česká spořitelna. Aktuálním trendem je pronájem **dostihových koní,** kdy se následně člověk dělí s dalšími nájemníky o zisky z vyhraných dostihů. Investice do nemovitostí je v České republice stále oblíbenější. Navíc se rozšiřuje trend **investice do nemovitostí v zahraničí** např. v Rakousku či Chorvatsku a následný pronájem turistům. Další možnou investicí jsou **sběratelské mince,** přičemž je důležité zaměřit se především na mince vydávané centrální bankou, která kryje jejich hodnotu. Obvykle se tato možnost využívá jako doplnění portfolia k dalším investicím (Forbes, 2017).

1.3 Cenová gramotnost

Jak již bylo uvedeno v předchozí části práce, cenová gramotnost se týká především znalostí pojmu inflace a porozumění cenových mechanismů včetně daňového systému. V rámci cenové gramotnosti je nutná alespoň základní orientace v makroekonomických ukazatelích, proto i následující část bude zasahovat do makroekonomie.

1.3.1 Trh

V počátku byl trh místo, kde se scházeli lidé za účelem směny zboží, tzv. barter. Důvodem vzniku byla dělba práce na jednotlivé činnosti, která vedla k tomu, že lidé museli své výsledky práce směňovat. V dnešní době již barter není příliš používány a spíše se používá směna za peníze, tzv. všeobecný směnný ekvivalent. Za peníze jde směnit takřka všechno, z toho i vyplývající odborný název.

Obecně lze říci, že trh je místo, kde se setkává poptávka (ze strany kupujících) s nabídkou (ze strany prodávajících) a dochází ke směně zboží či služeb v nejčastějším případě za peníze. Na základě tohoto mechanismu se tvoří i cena produktů či služeb.

Podle toho, jak je trh chápán, můžeme ho dělit na následující typy:

- prostorově chápaný trh – burzy, obchodní domy a tržiště,
- funkčně chápaný trh – trh zboží a služeb, trh nemovitostí, peněžní trh nebo černý trh,
- podle geografického určení – trh místní, národní, světový,
- podle velikosti – trh dílčí (trh 1 výrobku, 1 výrobce nebo 1 spotřebitele), agregátní trh (trh veškerého zboží všech výrobců) (Balabán & Noveský, 2009, s. 265).

1.3.2 Cena

Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, na trhu dochází ke směně zboží či služeb za peníze. Tuto směnu samozřejmě ovlivňuje **cena daných komodit či služeb.** Dalšími cenami, se kterými se lze v ekonomice setkat, jsou např. **mzdy.** Mzda je cena práce, která se utváří na základě poptávky po práci (tu představují firmy poptávající pracovníky) a nabídky práce (tvořenou pracovníky). Další cenou je **úroková sazba,** která vzniká na trhu peněz opět působením poptávky po penězích a nabídky peněz. **Měnový kurz** je cena domácí měny vyjádřená v jednotkách zahraniční měny.

Ceny jsou v tržní ekonomice velmi důležité a plní tři základní funkce: motivační, informační a alokační. **Motivační funkce** cen představuje fakt, že firmy chtějí maximalizovat zisk (vyrábět s co nejnižšími náklady a prodávat za co nejvyšší ceny) a zákazníci maximalizovat svůj užitek (chtějí kupovat za co nejnižší ceny, aby si za svůj důchod mohli koupit více statků). **Funkce informační** spočívá v tom, že ceny informují výrobce o tom, že jeho výrobky kupuje méně lidí, neboť pokud se sníží spotřeba, dojde samozřejmě i ke snížení cen, aby se produkce prodala a nehromadila se výrobci na skladě. **Alokační funkce** představuje snahu firem vyrábět takové produkty, u kterých je vyšší cena a tím i vyšší zisky (Lipovská, 2017, s. 29-30).

1.3.3 Inflace

Inflaci definujeme jako proces trvalého růstu cenové hladiny, který je spojen s nadměrnou emisí peněz (Černohorský & Teplý, 2011, s. 85).

Konkrétně lze tedy říci, že inflace vede ke zvyšování životních nákladů spojených s růstem cen zboží a služeb. Pokud ceny vzrostou, spotřebitelé si za stejný peněžní obnos mohou koupit méně zboží. S inflací jsou spojeny také ekonomické náklady v podobě poklesy hodnoty úspor, nejistoty pro podnikání vedoucí k menším investicím a pokles konkurenceschopnosti vývozu v případě, že je domácí inflace vyšší než zahraniční (Pettinger, 2018).

Opačným jevem inflace je deflace, což je snižování cenové hladiny. Pokud je inflace, ale její míra se snižuje, hovoříme o desinflaci (Holman, 2005).

Nejčastěji využívané metody měření inflace jsou index spotřebitelských cen (CPI) a implicitní cenový deflátor.

Index spotřebitelských cen je založený na srovnání dvou spotřebitelských košů ve dvou srovnávaných obdobích. Poměřuje náklady na nákup spotřebního koše v běžném (sledovaném roce) s náklady na nákup spotřebního koše v základním roce, tzn. v roce, který jsme si zvolili jako výchozí. Tyto koše zahrnují výrobky a služby, které domácnosti obvykle nakupují. Postupuje se dle vzorce:

Vzorec 1: Index spotřebitelských cen

$$CPI = \frac{hodnota\ daného\ spotřebního\ koše\ v\ cenách\ běžného\ roku}{hodnota\ daného\ spotřebního\ koše\ v\ cenách\ základního\ roku}\ x\ 100$$

Zdroj: Jurečka a kol., 2017)

V České republice je v současné době využíván spotřební koš, který zahrnuje přibližně 700 položek. Každé položce je přiřazena cena, kterou Český statistický úřad zjišťuje každý měsíc na základě cen produktů v obchodech a váha, která se je stanovována na základě struktury výdajů domácností. Obrázek 1 představuje ukázku aktuálně využívaného spotřebního koše (Jurečka a kol., 2017).

Obrázek 1: Ukázka spotřebního koše

Spotřební koš pro výpočet indexu spotřebitelských cen od ledna 2019
domácnosti celkem - stálé váhy roku 2016

ECOICOP	NAZEV	MĚRNÁ JEDNOTKA	VÁHA v ‰
E00	ÚHRN		1000,000000
E01	POTRAVINY A NEALKOHOLICKÉ NÁPOJE		177,627679
E01.1	Potraviny		160,326214
E01.11	Pekárenské výrobky; obiloviny		28,313605
E01.111	RÝŽE		0,824880
E01.111.01	RÝŽE LOUPANÁ DLOUHOZRNNÁ	1 kg	0,824880
E01.112	MOUKA A JINÉ OBILOVINY		1,155956
E01.112.01	PŠENIČNÁ MOUKA HLADKÁ	1 kg	0,574599
E01.112.02	PŠENIČNÁ MOUKA HRUBÁ	1 kg	0,581357
E01.113	CHLÉB		13,061655
E01.113.01	CHLÉB KONZUMNÍ KMÍNOVÝ	1 kg	4,724973
E01.113.02	PEČIVO PŠENIČNO ŽITNÉ	1 kg	1,445161
E01.113.03	PEČIVO PŠENIČNÉ BÍLÉ	1 kg	5,530776
E01.113.04	BAGETA SVĚTLÁ FRANCOUZSKÁ	1 kg	1,360745
E01.114	OSTATNÍ PEKÁRENSKÉ VÝROBKY		8,948268
E01.114.01	CHLÉB TOUSTOVÝ SVĚTLÝ	1 kg	0,611381
E01.114.02	MÁSLOVÝ KOLÁČ Z KYNUTÉHO TĚSTA	1 kg	1,182867
E01.114.03	KOBLIHA CUKRÁŘSKÁ	10 ks	1,135624
E01.114.04	PIŠKOTOVÁ ROLÁDA	1 kg	0,922402
E01.114.05	SUŠENKY NEPLNĚNÉ	1 kg	0,909528
E01.114.06	SUŠENKY SLEPOVANÉ NEMÁČENÉ	1 kg	0,730287
E01.114.07	SLADKÉ OPLATKY PLNĚNÉ NEMÁČENÉ	1 kg	2,394087
E01.114.08	DROBNÝ SLANÝ KRAKER	1 kg	0,634538
E01.114.09	PIŠKOTY DĚTSKÉ SVĚTLÉ	100 g	0,427554
E01.115	PIZZA		0,498598
E01.115.01	PIZZA S NÁPLNÍ BALENÁ MRAZENÁ	1 kg	0,498598
E01.116	TĚSTOVINY A KUSKUS		1,141774
E01.116.01	ŠPAGETY NEVAJEČNÉ	1 kg	0,680671
E01.116.02	TĚSTOVINY VAJEČNÉ	1 kg	0,461103
E01.117	SNÍDAŇOVÉ CEREÁLIE		1,136422
E01.117.01	KUKUŘIČNÉ LUPÍNKY (CORNFLAKES)	1 kg	1,136422
E01.118	JINÉ VÝROBKY Z OBILOVIN		1,546052
E01.118.01	HOUSKOVÉ KNEDLÍKY V PRÁŠKU	1 kg	0,998218
E01.118.02	LISTOVÉ TĚSTO MRAŽENÉ	1 kg	0,547834
E01.12	Maso		42,134077

Zdroj: ČSÚ (2020)

Dalším cenovým indexem využívaným k měření inflace je **implicitní cenový deflátor** (IDP). Princip tohoto indexu je obdobný jako u CPI, avšak s rozdílem, že deflátor využívá

k výpočtu všechny statky, které jsou vyprodukovány danou ekonomikou. Výpočet je pak následující:

Vzorec 2: Implicitní cenový deflátor

$$\text{IDP} = \frac{\text{nominální HDP}}{\text{reálný HDP}} \text{ x } 100$$

Zdroj: Jurečka a kol., 2017

Nominální HDP představuje hodnotu hrubého domácího produktu (HDP) běžného roku vyjádřená v cenách běžných. Reálné HDP je pak vyjádřené v cenách stálých základního roku. Implicitní cenový deflátor je indexem přesnějším než index spotřebitelských cen právě z důvodu, že v sobě zahrnuje veškeré statky, a ne pouze reprezentativní vzorek (Jurečka a kol., 2017).

Míra inflace se rovná procentní změně cenového indexu za určité období. Vypočítá se jako rozdíl cenového indexu běžného a základního období, dělený cenových indexem základního období. Výsledek násobíme stem (Jurečka a kol., 2017, s. 132).

Míru inflace lze vyjádřit několika metodami. Nejpoužívanější metodou je výpočet míry inflace pomocí indexu spotřebitelských cen. Pak tato míra představuje průměrnou změnu cenové hladiny za uplynulých 12 měsíců proti průměru 12 měsíců předchozích. Tato míra se používá nejčastěji při vyjádření reálných mezd, důchodů apod. (Jurečka a kol., 2017).

Tabulka 4: Průměrná roční míra inflace v ČR za období 1998-2019

Rok	Míra inflace v %	Rok	Míra inflace v %
1998	10,7	2009	1
1999	2,1	2010	1,5
2000	3,9	2011	1,9
2001	4,7	2012	3,3
2002	1,8	2013	1,4
2003	0,1	2014	0,4
2004	2,8	2015	0,3
2005	1,9	2016	0,7
2006	2,5	2017	2,5
2007	2,8	2018	2,1
2008	6,3	2019	2,8

Zdroj: ČSÚ (2020), zpracováno autorkou

Inflaci pocítí i běžný občan kvůli efektům, které vytváří. Jedná se například o vztah dlužník a věřitel. V případě, že věřitel půjčí určitou peněžní částku s ročním úrokem např. 4 %, ale mezitím dojde k růstu inflace např. na 9 %, dochází k tomu, že ve výsledku věřitel na této půjčce prodělal, neboť po splacení budou mít peníze menší kupní sílu než na začátku úvěrového vztahu. Výhodný by tento obchod byl v případě, že by úroková sazba činila alespoň 13 %. Dalším příkladem může být vztah nájemce a pronajímatel. V případě uzavření nájemní smlouvy na určitou dobu za fixní nájemné může dojít k tomu, že v případě růstu inflace, a tedy i růstu ceny spotřebních statků, bude pronajímatel pobírat stále stejné nájemné, a tudíž po celou dobu trvání této smlouvy bude prodělávat (Holman, 2005).

1.3.4 Daňový systém

Při charakteristice daňového systému je důležité si předem definovat co znamená pojem daň. Řada publikací uvádí definici, že daň je povinná (pro všechny, kterým povinnost určuje zákon), zákonem uložená platba plynoucí do veřejných rozpočtů. Dalšími

charakteristickými rysy daně jsou její neúčelovost (není přesně určeno kam poplyne výnos z této daně), neekvivalentnost (při jejím zaplacení nevzniká nárok na spotřebu statků a služeb poskytovaných z veřejných rozpočtů) a nenávratnost (nejedná se o půjčku, ale o jednosměrnou platbu). Tato platba je také placená buď v pravidelných intervalech, nebo při určité okolnosti, která tuto platbu vyžaduje (Pavel, 2005, s. 7-8).

Důvod existence daní vyjadřují jejich funkce, kterými jsou:

- alokační – jedná se o nejstarší funkci sloužící k financování státních výdajů např. do školství, zdravotnictví, armády, sportu či kultury,
- redistribuční (přerozdělovací) – stát s využitím daní snižuje rozdíly v důchodu občanů, např. prostřednictvím podpor či sociálních dávek,
- stabilizační – slouží k podpoře ekonomiky
- regulační – souvisí s ovlivňováním chování lidí státem, např. vyššími daněmi na cigarety či alkohol (Lipovská, 2017, s. 143).

Daňový systém České republiky je tvořen daněmi přímými a nepřímými. Do povinných plateb také patří platby, které mají ekonomický charakter daně.

Přímé daně se obvykle odvádí z příjmu nebo majetku daňového subjektu, kterému podle zákona vznikla povinnost daň zaplatit. Mezi daně se řadí:

- daně z příjmů
  - daň z příjmu fyzických osob
  - daň z příjmu právnických osob
- daně majetkové
  - daň z nemovitých věcí
    - daň z pozemků
    - daň ze staveb
  - daň silniční
- daně převodové, kam se řadila daň dědická, darovací a z převodu nemovitostí byly zrušeny v roce 2013. Daň z převodu nemovitostí byla nahrazena daní z nabytí nemovitosti, která byla zrušena v září 2020.

Nepřímé daně jsou daně ze spotřeby, neboť jsou tyto daně zahrnuty v ceně zboží a služeb. Poplatník je tedy osoba, která zboží či službu spotřebovává. Plátce je naopak obchodník, který příslušnou daň vybere a odvede příslušnému finančnímu úřadu.

Daně nepřímé se dělí na:

- spotřební daň,
- daň z přidané hodnoty,
- ekologické daně (daň z elektřiny, ze zemního plynu a z pevných paliv) (STORMWARE, s.r.o., 2020).

Speciální platbou je clo, které není daní, ale má ekonomický charakter daně. Clo je povinnou dávkou odváděnou do veřejného rozpočtu. Povinnost hradit tuto platbu vzniká s přechodem zboží přes státní hranici při dovozu či vývozu ze třetích zemích, tzn. mimo Evropskou Unii (Kárník, 2012, s. 38).

1.4 Rozpočtová gramotnost

Podkapitola rozpočtové gramotnosti se týká především schopností jedinců či jejich rodiny spravovat rozpočet, tzn. sestavovat osobní a rodinný rozpočet a sledovat jej na základě očekávaných životních událostí (Dvořáková & Smrčka, 2011, s. 31).

1.4.1 Osobní rozpočet

Vedení osobního či rodinného rozpočtu může napomoci ke snížení dluhů nebo nalezení zdrojů pro pravidelné spoření. Rozpočet je rozdíl mezi příjmy a výdaji jedince či celé rodiny. V případě, že jsou příjmy větší, než výdaje hovoříme o přebytku osobního rozpočtu. Naopak pokud jsou příjmy menší než výdaje, vzniká deficit rozpočtu (Balabán & Noveský, 2009, s. 335).

Každý jedinec (domácnost) by měl mít svou finanční rezervu. Tato rezerva by měla vycházet z obecného pravidla, které stanoví, že:

- 50 % příjmů by mělo být vynaloženo na nezbytné výdaje (výdaje k zajištění chodu domácnosti, např. jídlo),
- 30 % příjmů je možné vynaložit na zbytné výdaje (do těchto výdajů můžeme zařadit např. financování volnočasových aktivit),
- 20 % příjmů by mělo připadat na spoření a splátky dluhů.

Pokud domácnost (kterou může tvořit i jedinec) nemá žádné závazky, měl by každý měsíc spořit 20 % ze svých příjmů. Tyto peníze by měl udržovat v nějaké likvidní formě, např. na spořícím účtu (Mladá fronta, 2019).

1.4.2 Příjmy osobního rozpočtu

Příjmy jsou peněžní částky, které jednotliví členové domácnosti obdrželi buď v hotovosti nebo na bankovní účet. Mezi příjmy se řadí i přijaté úvěry, pokud jich domácnost využívá (Balabán & Noveský, 2009, s. 336).

U příjmů záleží především na tom, z jaké činnosti plynou, jaké se z nich platí odvody a daně a zda je může rodina považovat za stabilní.

Příjmy od zaměstnavatele

Příjmy od zaměstnavatele patří mezi tzv. aktivní příjmy. Mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem mohou být uzavřeny různé typy pracovních smluv. Jedná se o pracovní smlouvu na dobu určitou nebo na dobu neurčitou (plný nebo zkrácený úvazek) a dohody konané mimo pracovní poměr, kam řadíme dohodu o provedení práce nebo dohodu o pracovní činnosti.

Pracovní smlouva na dobu určitou může být prodloužena pouze dvakrát, přičemž ji lze uzavřít maximálně na dobu 3 let, pak je nezbytný přechod na pracovní smlouvu na dobu neurčitou. Pracovní poměr na dobu neurčitou je důležitý např. při žádosti o hypoteční úvěr, kdy ho banky po žadateli vyžadují.

Dohoda o provedení práce je využívána zejména studenty, důchodci či matkami na rodičovské dovolené, přičemž je zde limit 300 odpracovaných hodin ročně. Zdravotní a sociální pojištění se odvádí pouze pokud příjem z dohody přesáhne měsíčně částku 10 tisíc Kč. Dohoda o pracovní činnosti je omezena max. 20 odpracovanými hodinami týdně a odvádí se zde sociální a zdravotní pojištění jako u klasické pracovní smlouvy.

Lze rozlišit tři možné odměny za práci:

- plat (v případě, že zaměstnavatel je stát, obec, město, příspěvková organizace atd.),
- mzda (finanční odměna v soukromém sektoru),
- odměna (v případě uzavření dohody o provedení práce nebo dohody o pracovní činnosti) (Partners, 2013, s. 18-21).

Do příjmů od zaměstnavatele lze zařadit i další bonusy jako jsou např. stravenky a cestovné.

Příjmy z podnikání a jiné samostatně výdělečné činnosti

Jedná se o příjmy snížené o výdaje vynaložené na podnikání a zároveň odvody na daních, zdravotním a sociálním pojištění.

Příjmy z kapitálového majetku

Do této skupiny se řadí příjmy z dividend, úroků či z držení cenných papírů. V současné době je trendem pořizování nemovitosti za účelem pronájmu a získání pasivního příjmu (Partners, 2013, s. 18-21).

Příjmy z dávek sociální podpory

Jde především o příjmy od státu ve formě přídavků na děti, rodičovského příspěvku, podpory v nezaměstnanosti atd. (Valach, Málek & Oškradalová, 2016, s. 13) Tyto příjmy jsou navíc osvobozené od placení daní (Měšec.cz, n. d.).

1.4.3 Výdaje osobního rozpočtu

Výdaje se vyjadřují jako peníze, které rodina vynaložila na chod domácnosti, tzn. na zajištění bydlení a potřeb členů domácnosti. Mezi nejobvyklejší výdaje patří nájemné, výdaje za oblečení a potraviny, platby za elektřinu, vodu, plyn, splácení úvěrů či půjček a pojištění. Mezi výdaje se řadí také platby směřující na spoření tj. vytváření rezervy na neočekávané výdaje jako jsou např. porucha lednice, pračky a auta. Tvorba rezervy je důležitá, neboť bez ní by se rodina mohla, v případě neočekávaných událostí, uchylovat k použití půjček, které by mohly vést k narušení rodinného rozpočtu (Balabán & Noveský, 2009, s. 336).

Výdaje jednotlivců či rodin lze rozdělit na:

- **fixní výdaje** – tyto výdaje lze velmi obtížně měnit či snižovat, jedná se např. o pravidelné splátky hypoték, platby za využívání mobilního telefonu a internetu, splátky leasingu či další zákonem povinné platby (daně, zdravotní a sociální pojištění,

- **kontrolovatelné výdaje** – výdaje, u nichž je možnost jejich výši kontrolovat či popřípadě omezovat; jedná se o peněžní částky vynaložené na základě našeho rozhodnutí jako např. výdaje za večeře v restauracích, za návštěvy barů, kaváren, kin, sport, ale také výdaje za oblečení; řadí se sem i výdaje na spoření nebo investice, které jsou taktéž realizovány na základě našeho svobodného rozhodnutí (Valouch, Málek & Oškrdalová, 2010, s. 13).

Optimální strukturu výdajů zobrazuje Tabulka 5.

Tabulka 5: Doporučený výdajový rozpočet

Kategorie výdajů	Podíl v %
Domácnost a energie	30
Strava	20
Doprava	20
Splátky úvěrů	15
Oblečení	5
Výdaje na zdraví	5
Ostatní	5
Celkem	**100**

Zdroj: Valouch, Málek & Oškrdalová (2010), s. 14

Vždy by ale rodina měla brát v úvahu fakt, že výdaje jsou neomezené, neboť vyjadřují potřebu lidí. Naopak příjmy jsou zdroji omezenými (vzácnými). Je třeba se tedy rozhodovat mezi jednotlivými alternativami výdajů tak, aby byla dodržena alespoň rovnost bilanční sumy příjmů a výdajů daného rozpočtu (Balabán & Noveský, 2009, s. 336).

1.4.4 Řešení schodkového rozpočtu a dluhová past

Vlivem neočekávaných událostí nebo pouze špatným využíváním příjmů se může stát, že se rodina ocitne ve schodkovém rozpočtu a bude muset začít řešit otázku, jak tuto situaci řešit. Samozřejmě je zde více možností. První možností je sestavení rozpočtu a rozdělení výdajů na zbytné a nezbytné. Nezbytné výdaje se následně snažit omezovat či eliminovat. Je také nutné přemýšlet, zda by nebylo možné navýšit příjmy.

Další možností, kterou lidé v České republice využívají čím dál tím častěji, je krátkodobé řešení schodkového rozpočtu prostřednictvím půjčky. Lidé si ale neuvědomují fakt, že zvyšování zadluženosti vede k narůstání daného schodku a k ještě větším problémům. Rodina se pak může dostat do tzv. dluhové pasti, kdy dlužník řeší splátku jednoho úvěru dalším úvěrem (Balabán & Noveský, 2009, s. 342-343).

Nastávají situace, kdy se člověk do dluhové pasti dostane pouhou nerozvážností. V dnešním ekonomickém prostředí jsou půjčky zcela běžnou věcí a lidé z nich hradí i nezbytné výdaje, jako jsou např. dovolené, televizory, mobilní telefony, tablety či vánoční dárky. Ve spojení s nízkou finanční rezervou se pak v případě neočekávaných událostí jako jsou dlouhodobé nemoci, úrazy či ztráty zaměstnání, se může osoba velmi rychle dostat do situace, kdy nadbytečné úvěry není schopna splácet (Česká spořitelna, 2020).

Uváděno je jednoduché pravidlo, podle kterého by se měla řídit domácnost využívající půjčky, hypotéky, kreditní karty atd. Vyplývá z něj, že celková zadluženost (měsíční splátka všech dluhů) by neměla přesáhnout více než třetinu měsíčních příjmů (Balabán & Noveský, 2009, s. 342-343).

Ačkoliv není v České republice míra zadluženosti domácností tak vysoká jako v okolních státech, přesto je narůstající tempo úvěrů na spotřebu alarmující, což znázorňuje Obrázek 2.

Obrázek 2: Meziroční dynamika růstu úvěrů obyvatelstva

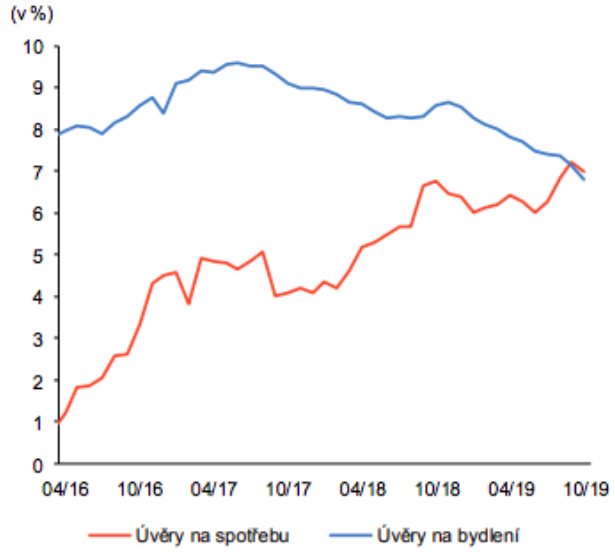

Zdroj: Česká národní banka (2019)

1.4.5 Finanční plánování

Každý člověk má jiné představy o své budoucnosti a snech v oblasti financí. Pomocí finančního plánování může každá rodina dosáhnou svých cílů. Cílem je tedy nalezení rovnováhy mezi našimi budoucími finančními cíli a zdroji (jak současnými tak očekávanými). K nalezení optimálního řešení pro dosažení těchto cílů pak pomáhá finanční trh s celou řadou možností (Syrový, 2003, s. 10).

Představa o financích, potřeby osob, a i jejich spotřeba se v čase mění vlivem životního cyklu každého jedince.

Obrázek 3: Fáze osobních financí a čistá aktiva

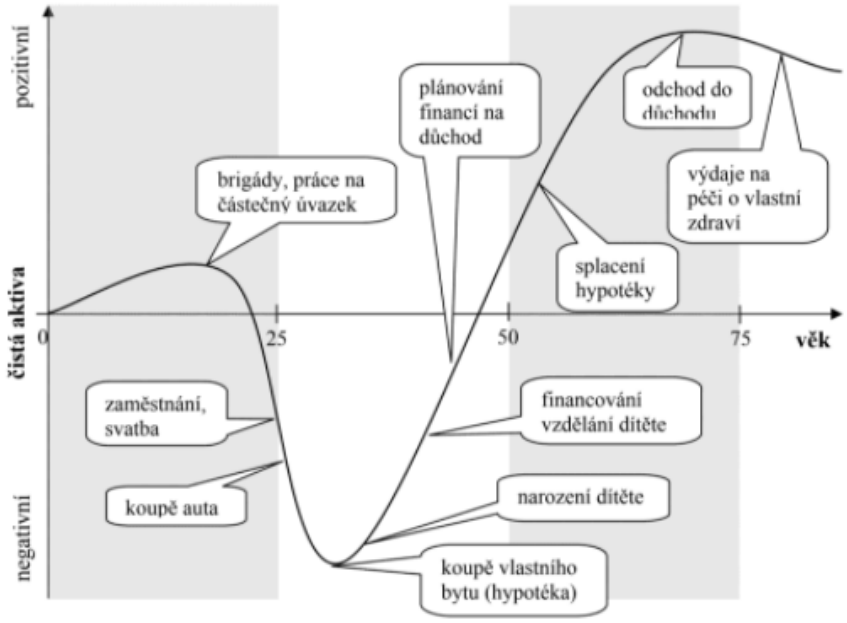

Zdroj: Valouch, Málek & Oškrdalová (2010) s. 22

Graf fází osobních financí představuje jednotlivá životní období člověka a později rodiny a s tím související finanční situaci, ve které člověk využívá různé finanční produkty (Balabán & Noveský, 2009, s. 352).

První fáze nastává obvykle kolem 18. – 25. roku života, kdy osoba buď žije u rodičů, anebo prochází obdobím osamostatňováním se. Tato fáze je typická nízkým příjmem, který sotva pokrývá výdaje a nezbývá příliš mnoho prostoru pro spoření. Obvykle se realizují pouze krátkodobá finanční rozhodnutí (např. cestování, platby nájemného, nákupy spotřebního zboží či koupě osobního automobilu).

Druhá fáze se týká buď bezdětné rodiny, anebo mladé rodiny s dětmi. Obě tyto skupiny řeší otázku pořízení vlastního bydlení většinou s využitím hypotečního úvěru. Bezdětná rodina ale disponuje většími příjmy a zároveň nižšími výdaji než rodina s dětmi.

Do třetí fáze se obvykle člověk dostává okolo 40. roku věku, kdy v rodinně začínají výrazně přebývat finanční prostředky, a tudíž zde vzniká prostor pro možné investice (např. do cenných papírů). Kolem 50. – 60. roku věku se doporučuje mít splacenou hypotéku a dochází ke zvýšení výdajů např. na studium dětí, kapesné, financování jejich bydlení atd.

V poslední čtvrté fázi nahradí měsíční mzdu důchod a dávky z penzijního připojištění. Člověk v důchodovém věku má také více času na koníčky, cestování, návštěvu lázeňských pobytů, a tudíž dochází ke zvýšení výdajů. Proto právě v této fázi začne jedinec odčerpávat část svého finančního majetku, aby vyplnil rozdíl mezi mzdou a důchodem (Valouch, Málek & Oškrdalová, 2010, s. 20-21).

Pro lepší představu o využívaných finančních produktech v jednotlivých fázích osobních financí byla vytvořena Tabulka 6.

Tabulka 6: Využívané finanční produkty v jednotlivých fázích života

1. fáze	2. fáze	3. fáze	4. fáze
Spořící produkty	Spořící produkty	Spořící produkty	Bankovní účty
	Bankovní účty	Bankovní účty	Pojištění
	Úvěry	Úvěry	Investice
	Pojištění	Pojištění	
	Penzijní pojištění	Investice	

Zdroj: Filip (2006), s. 223, zpracováno autorkou

Největší problémy v osobních financích vznikají v důsledku špatného finančního plánování, chybného rozmístění majetku domácností a vlivem nechuti k investování. Problém špatného finančního plánování je zakořeněn z dob socialismu, kdy lidé získali špatné návyky, neboť základní potřeby jako zdraví, bydlení, vzdělávání nebo zajištění na stáří zajišťoval stát. Do popředí se dostaly sekundární potřeby jako jsou oblečení, jídlo, automobil, televizor nebo dovolená. V dnešní době si primární potřeby musí zajistit každý

jedinec sám. Zajištění těchto cílů je velmi finančně náročné a bez řádného finančního plánování často nerealizovatelné.

Obyvatelé České republiky jsou v investování velice konzervativní a volí spíše méně rizikové finanční produkty jako jsou např. vklady na spořících účtech nebo stavební spoření. Vlivem nechuti k investicím pak dosahují nižších reálných výnosů (Valouch, Málek & Oškrdalová, 2010, s. 28).

2 Vývoj úrovně finanční gramotnosti v ČR

Ministerstvo financí České republiky se neustále snaží o zlepšování finanční gramotnosti obyvatel, a proto také v minulosti učinilo kroky vedoucí k jejímu zlepšení. Základy finanční gramotnosti se staly povinnou součástí výuky na základních a středních školách. V roce 2007 byly, v rámci zavedení jednotnosti výuky, sestaveny osnovy s názvem Standard finanční gramotnosti, k němuž o deset let později vydalo Ministerstvo financí aktualizaci. (Fincentrum & Swiss Life Select a. s., 2018)

Zvyšování finanční gramotnosti obyvatel, jakožto schopnosti spravovat efektivně své finance, je velmi důležité a i přesto velká část obyvatelstva základy finanční gramotnosti postrádá. Tento fakt představuje i údaj o počtu exekucí za rok 2019 zveřejněných na internetových stránkách Exekutorské komory České republiky. Na konci roku 2019 byl počet fyzických osob evidovaných v Centrální evidence exekucí 783 053 a proti nim bylo vedeno celkem 4 476 069 exekucí, což představuje v průměru 5,72 exekucí na jednu osobu. Tento statistický údaj jasně poukazuje na nedostatečné finanční vzdělání osob České republiky a tím způsobené vysoké zadlužení. Předlužení domácností způsobuje zvýšení počtu osob závislých na vyplácení sociálních dávek, což zvyšuje zátěž veřejných financí. Z tohoto důvodu je také stále zvyšován tlak na zlepšení finanční gramotnosti obyvatel a jejich lepší orientace na trhu finančních produktů a služeb (Exekutorská komora ČR, 2020).

2.1 Národní strategie finančního vzdělávání

Jak již bylo zmíněno, Česká republika podniká řadu kroků, aby docházelo ke zlepšování finanční gramotnosti obyvatel. Česká republika, jako jedna z prvních zemí na světě, zavedla povinné finanční vzdělávání žáků základních škol (2013) a žáků středních škol (2009). Cílovou úroveň finanční gramotnosti, jakožto i náplň vyučovaných předmětů na základních a středních školách definuje standard finanční gramotnosti. Tento standard byl v roce 2017 výrazně aktualizován.

Dalším nástrojem pro určení správné politiky finančního vzdělání je měření finanční gramotnosti, které realizuje Ministerstvo financí každých pět let. Tato měření poskytují datový a informační základ pro nastavení opatření a politik finančního vzdělávání. Navíc umožňuje i mezinárodní srovnávání.

Ministerstvo financí ČR od roku 2014 provozuje webový portál, kde poskytuje informace veřejnosti o fungování a rizicích finančního trhu, o zásadách rodinných financí a vytváření rozpočtu včetně rad, jak řešit finanční problémy a včetně kontaktů na dluhové a spotřebitelské poradny, které svoje služby nabízejí zdarma.

Národní strategie finančního vzdělávání poskytuje nástroj pro koordinaci finančních vzdělávacích aktivit a poskytuje standard kvality finančního vzdělávání a rozděluje základní role a úkoly. Tato strategie prošla v roce 2017 novelizací vzhledem k měnícím se podmínkám na finančním trhu. Novelizovaná strategie je výrazně jednodušší a zároveň prohlubuje spolupráci se soukromým sektorem při finančním vzdělávání. Mezi nejdůležitější novinky patří:

- rozšíření zaměření ze škol i na vybrané skupiny dospělé populace především na nezaměstnané evidované na úřadu práce ČR, příjemce hmotné nouze a seniory a také profese, kteří s těmito skupinami pracují,
- prohloubení spolupráce s finančními institucemi,
- seznam kvalitních finančně vzdělávacích projektů, které jsou zveřejněné na webových stránkách Ministerstva financí ČR,
- návrhy opatření podložené daty především z provedených měření finanční gramotnosti v souladu s mezinárodními standardy,
- zohlednění postupující digitalizace trhu finančních služeb (Ministerstvo financí ČR, 2020).

2.2 Výzkum pro MF a ČNB v roce 2010

Ministerstvo financí úroveň finanční gramotnosti sleduje, a proto také byla provedena řada výzkumů. Následující část práce bude zaměřena na šetření z roku 2010, které připravovalo MF spolu s Českou národní bankou a bylo provedeno společností STEM/MARK. Šetření mělo za úkol zjistit finanční gramotnost dospělé populace ČR, tzn. znalost financí a uplatňování těchto znalostí v praxi, postoje a chování vzhledem k rodinným financím, úsporám a zajištěním. Toto měření se zároveň stalo součástí výzkumu Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) světového měření finanční gramotnosti mezi desítkami zemí.

Dotazník byl rozdělen do 6 tematických okruhů: domácí finance, vytváření rezerv, finanční produkty, chování a zvyklosti ve světě financi, znalosti ze světa financí, smlouvy a stížnosti.

Měření dospělo k těmto hlavním závěrům:

- **48 % dotázaných pravidelně nesestavuje osobní rozpočet.** Ze 45 %, kteří ho pravidelně tvoří ho však dodržuje pouze 77 %.
- V případě ztráty příjmu by nedokázalo hradit své náklady z úspor 14 % respondentů ani po dobu 1 měsíce. **Pouze 23 % by dokázalo pokrýt své náklady po doporučovanou dobu 6 měsíců.**
- Při otázkách na tvorbu rezerv nejvíce respondentů využívá tvorbu rezerv na stáří nebo na nějaký nepředvídatelný výdaj, konkrétně 60 %. Další rezervy jsou tvořeny např. pro případ ztráty zaměstnání. Takovouto rezervu tvoří 35 % dotázaných. **30 % respondentů vůbec netvoří rezervy (nespoří).** S rostoucím vzděláním a rostoucím příjmem lidé spoří více.
- Pouze 25 % respondentů zná rozdíl mezi debetní a kreditní kartou a necelá třetina zná význam zkratky RPSN.
- **Úročení úvěru správně spočítalo pouze 17 %** dotázaných (rozdíl mezi p. a. a p. m. věděla jen třetina respondentů) (Ministerstvo financí, 2012).

Výzkum provedený v České republice byl použit OECD k mezinárodnímu srovnání finanční gramotnosti obyvatel ve věku 18 až 79 let v 30 zemích světa.

2.3 Měření finanční gramotnosti dospělé populace ČR v roce 2015

Další šetření Ministerstva financí bylo provedeno na podzim roku 2015 společností ppm factum. Opět byl výzkum použit pro mezinárodní měření finanční gramotnosti mezi občany jednotlivých zemí.

Šetřením se dospělo k těmto zásadním zjištěním:

- Člověk, který lépe využívá finanční produkty, dokáže využívat svá práva a chová se zodpovědně ve světě financí, se označuje jako ekonomicky zodpovědný člověk. Šetření došlo k závěru, že vysokou ekonomickou zodpovědnost prokázalo pouze 6 % respondentů a celé **dvě třetiny dospělých se nechová ekonomicky zodpovědně.**

- Oproti předchozímu šetření vzrostl počet osob, které **nesestavují osobní rozpočet,** konkrétně na **57 %.**
- Na otázku, jak by respondenti řešili ztrátu zaměstnání (hlavního příjmu), odpovědělo 37 % dotázaných, že si takovou situaci nedokáží představit. 31 % by hledalo novou práci nebo brigádu a dalších 12 % respondentů by využilo úspory či prodej majetku.
- **Úspory netvoří 19 % dospělých.** Dalším zásadním zjištěním bylo, že 54 % osob využívá ke spoření pouze běžný účet a nikoliv spořící produkty, které by přinášely větší zhodnocení. Třetina osob spoří dokonce v hotovosti. Spořící účet či stavební spoření využívá třetina respondentů. V otázce zajištění na stáří 86 % občanů spoléhá na důchod poskytovaný státem. Využívání penzijního připojištění kleslo oproti roku 2010 o 7 %.
- Úspory občanů jsou tak nízké, že 15 % domácností by v případě ztráty příjmů nepokryly jejich životní náklady ani po dobu jednoho měsíce. Jedná se většinou o lidi s nízkými příjmy, kam lze zařadit i studenty nebo mladší skupinu obyvatel. **Pouze 25 % domácností by dokázalo hradit své náklady po dobu doporučovaných 6 měsíců.**
- Výpočet úroku u příkladu na jednoduchého úročení zvládlo pouze 58 % dotázaných a rozdíl mezi p. a. a p. m. dokázalo správně definovat pouze 16 % respondentů.
- Rozdíl mezi debetní a kreditní kartou zná 28 % populace. Význam zkratky RPSN zná 40 % respondentů.

Obecně výzkum došel k závěru, že vyšší finanční znalost má 48 % respondentů a jedná se převážně o vysokoškolsky vzdělané lidi, občany s vyššími příjmy, živnostníky a lidi středního věku (Ministerstvo financí, 2016a).

Obrázek 4: Měření finanční gramotnosti MF v roce 2015 - finanční znalost

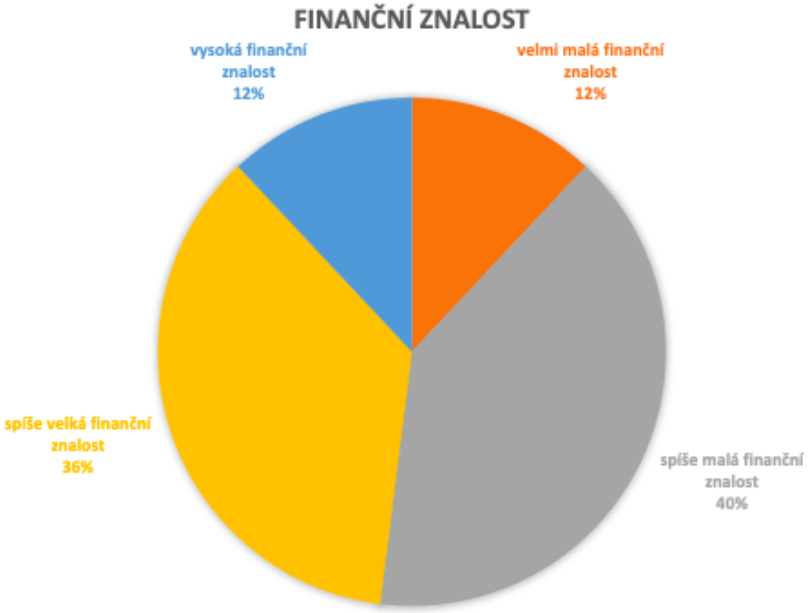

Zdroj: Ministerstvo financí (2016a), zpracováno autorkou

V rámci mezinárodního srovnání, kterého se účastnilo 30 zemí, se Česká republika umístila mezi 19. – 20. místem společně s Jordánskem. Nejvíce bodů dosahovali respondenti z Francie a nejméně naopak z Polska. Dotazník se skládal z 21 otázek a byl rozdělený do 3 oblastí (finanční znalosti, finanční chování, postoje k finančním záležitostem). Nejvíce bodů dosahovali respondenti z ČR v oblasti finančních znalostí.

Mezi závěry analýzy OECD patří, že by se obyvatelé měli více připravovat na nečekané události (rozvod, dlouhodobá nemoc, ztráta zaměstnání) tím, že budou více spořit. Právě plánování a spoření je oblastí, která je velmi málo využívaná. Naopak v některých zemích je zcela běžné využívat krátkodobé úvěry k překlenutí doby mezi měsíční výplatou. Důležité je poskytnout lidem finanční vzdělávání již v útlém věku, tzn. na základní či střední škole, aby si vštěpili určité návyky chování v oblasti financí. Možnými nástroji ke zvyšování finanční gramotnosti jsou aplikace na tvorbu rodinného rozpočtu, srovnávače finančních produktů či možnost rozvržení platby daní do několika splátek (Ministerstvo financí, 2016b).

2.4 Měření finanční gramotnosti dospělé populace ČR v roce 2020

V lednu roku 2020 bylo provedeno měření finanční gramotnosti, které realizovalo společnost ppm factum. Opět, i jako v přechozích šetřeních, byly v dotazníku zahrnuty i otázky pro mezinárodní srovnání zemí OECD.

Šetření dospělo k těmto zásadním zjištěním:

- **Rozpočet sestavuje pouze 43 % domácností** a pouze 83 % z nich ho sestavuje pravidelně. Jako nejčastěji uváděné důvody pro nesestavování rozpočtu respondenti uvádějí zbytečnost a nepotřebnost. Obecně jsou zodpovědnější k sestavování rozpočtu především ženy a starší lidé.
- **Alespoň měsíční rezervu vytváří 69 % Čechů.** Oproti předchozímu šetření se ale zvýšil podíl těch, kteří takovouto rezervu připravenou nemají.
- **9 % obyvatel nespoří,** což je snížení oproti roku 2015. Na druhou stranu se zvýšilo procento obyvatel, kteří spoří doma v hotovosti. Jedná se o téměř polovinu dotázaných.
- Ohledně zajištění na stáří lidé nejčastěji spoléhají na státní důchod. **Penzijní pojištění je až na třetím místě.**
- **55 % respondentů zná rozdíl mezi debetní a kreditní kartou.** Kreditní kartu využívá přibližně pětina Čechů a zpravidla splácí závazky v bezúročném období.
- Otázka ohledně rozdílu mezi zkratkami úrokovým sazeb dokáže správně určit pouze čtvrtina dotázaných a význam zkratky **RPSN ví pouze 43 % respondentů.**

Obecně výzkum došel k závěru, že 48 % české veřejnosti dosahuje spíše nebo velmi vysoké finanční znalosti. Horší finanční znalost mají lidé do 29 let a s nižším stupněm vzdělání. Ekonomicky zodpovědně se chová 69 % populace, přičemž nízkou ekonomickou zodpovědnost mají lidé s nižším vzděláním, mladí lidé a studenti (Ministerstvo financí ČR, 2020).

Obrázek 5: Měření finanční gramotnosti MF v roce 2015 - finanční znalost

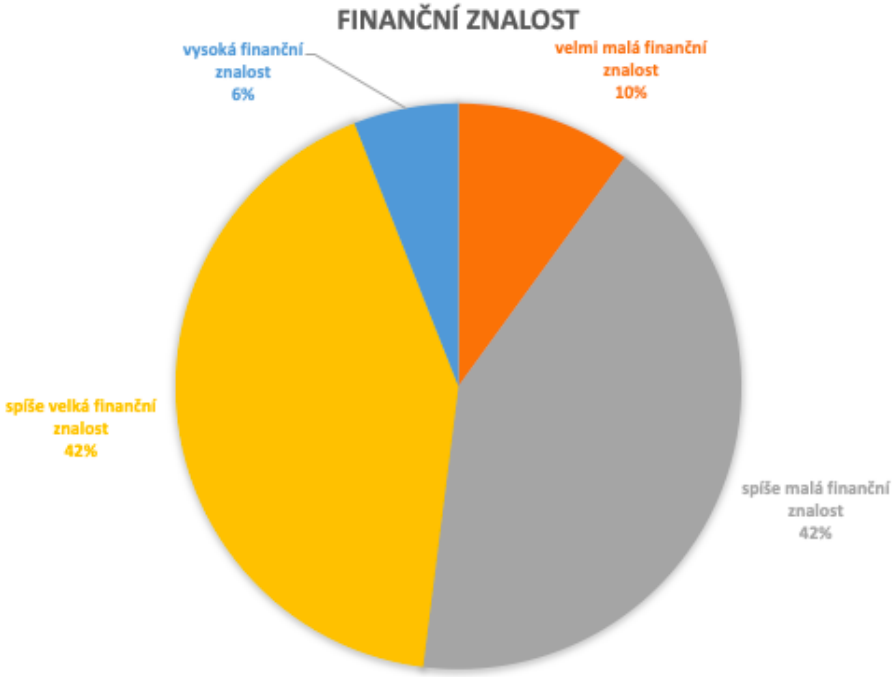

Zdroj: Zdroj: Ministerstvo financí (2020), zpracováno autorkou

3 Dotazníkové šetření

Před samotným provedením výzkumného šetření bylo důležité nejdříve sestavit návrh výzkumu. Návrh výzkumu obsahuje všechny důležité informace o postupech a využitých metodách.

3.1 Metodika dotazníkového šetření

Cílem praktické části předložené diplomové práce je provedení výzkumného šetření pomocí strukturovaného dotazníku, které má za cíl zhodnotit finančního gramotnost obyvatel České republiky. Provedení dotazníkového šetření s sebou přináší řadu dílčích kroků, které je nutno splnit před samotným provedením vlastního šetření.

3.1.1 Metody šetření

Pro získání odpovědí od respondentů bude využit **strukturovaný dotazník** obsahující převážně uzavřené odpovědi. V dotazníku se bude vyskytovat i možnost odpovědět jinak a jedna otevřená otázka. Dotazník lze také označit i jako standardizovaný, neboť při tvorbě otázek se autorka inspirovala již vytvořenými dotazníky, které používalo Ministerstvo financí ČR při svých výzkumech. Dotazník byl respondentům k dispozici prostřednictvím online platformy Google. Formulář od společnosti Google nabízí velmi příjemné uživatelské prostředí nejen pro respondenty, ale i pro tazatele. Odpovědi je možné procházet jednotlivě dotazník po dotazníku, prostřednictvím celkových souhrnů (grafy), nebo formulář umožňuje veškeré odpovědi převést do Microsoft Excel. Tato funkce velmi zjednodušila celkové vyhodnocování, neboť Excel umožňuje využívání kontingenčních tabulek, funkcí, filtrů a následné tvoření grafů, které jsou součástí práce. Dotazník obsahoval 20 otázek a byl rozdělen na 3 části. První část měla za cíl identifikovat respondenta a zařadit ho do kategorií podle věku, nejvyššího dosaženého vzdělání a čistého měsíčního příjmu. Tato identifikační část následně sloužila pro analyzování odpovědí na otázky z dalších částí dotazníku. Druhá část zaměřená na osobní finance obsahovala 11 otázek, resp. 10. Zaměřovala se nejdříve na finanční produkty, které osoby vlastní a využívají. Další část otázek byla věnována tvorbě a správě osobního rozpočtu a poslední část se věnovala především tvorbě spoření s čímž úzce souvisí i schopnost obyvatel zvládat nenadálé události související s výpadkem příjmu. Poslední znalostní část dotazníku obsahovala 7 uzavřených otázek, které zjišťovaly

znalosti osob především z oblasti finančních produktů, makroekonomických pojmů a daňové legislativy. Velkou výhodou využití online formy vyplňování dotazníku je především malá finanční náročnost a výrazné urychlení procesu sběru odpovědí.

3.1.2 Výzkumný soubor

V rámci šetření bohužel není možné cílit na základní soubor, tedy na všechny obyvatele České republiky. Proto byl zvolen výběrový soubor, napříč všemi věkovými kategoriemi a všemi úrovněmi dosaženého vzdělání a čistých měsíčních příjmů. V rámci šetření se autorka zaměřila na osoby, které již pracují. Závěrem se podařilo získat celkem 206 odpovědí. Rozvrstvení respondentů v jednotlivých kategoriích identifikační části dotazníku je blíže popsáno v kapitole, která analyzuje získaná data.

Jak již bylo zmíněno v teoretické části práce, zvyšování finanční gramotnosti je velmi důležité nejen pro jedince a rodiny a pro jejich bezstarostný život bez zbytečného zadlužování, ale i pro stát vzhledem ke snižování nadbytečných výdajů na podporu osob, které svoji finanční situaci nedokázaly zvládnout.

3.1.3 Cíle dotazníkového šetření

Cílem této diplomové práce bude tedy identifikovat současný stav finanční gramotnosti obyvatel České republiky. Od hlavního cíle byly následně odvozené dílčí cíle.

- Posoudit finanční gramotnost na vybrané skupině obyvatel České republiky provedením dotazníkového šetření.
- Zhodnotit ekonomické dopady finanční gramotnosti na život obyvatel České republiky.

Následně je nutné nadefinovat obecné a specifické výzkumné otázky, z kterých následně budou vycházet otázky v dotazníkovém šetření. Na obecné otázky nelze zpravidla přímo odpovědět. Naopak specifické otázky jsou konkrétnější a lze na ně již jasně odpovědět, neboť ukazují na data, která se budou zjišťovat pomocí zvolené techniky šetření. Na nejnižší úrovni jsou otázky při sběru dat, tedy položky obsažené v dotazníku. Díky odpovědím na položky z dotazníku lze získat odpovědi na výzkumné otázky (Punch, 2008, s. 40).

V rámci provedeného šetření je tedy důležité najít odpověď na tyto obecné otázky.

- Jaká je finanční zodpovědnost obyvatel České republiky?
- Jaká je úroveň finančních znalostní obyvatel České republiky?

Obecné otázky lze dále konkretizovat na otázky specifické.

- Je ochota respondentů investovat spojena s věkem?
- Jaká je schopnost respondentů využívat výhody spojené s využíváním bankovních produktů?
- Existuje spojitost mezi využíváním bankovních úvěrů na hmotné statky (vánoční dárky, televize, mobilní telefon, dovolená atd.) a nižším vzděláním?
- Jaká je schopnost respondentů sestavovat osobní rozpočet?
- Existuje spojitost mezi tvorbou úspor a čistým měsíčním příjmem?
- Jakou mají respondenti platební morálku?
- Jsou respondenti schopni se správně vypořádat se situací nedostatku financí?
- Jaké znalosti mají respondenti v oblasti využívání finančních produktů?
- Jak se respondenti orientují v makroekonomických pojmech?
- Jaké znalosti mají respondenti z oblasti daňové legislativy?

Odpovědi na výše uvedené obecné a specifické otázky budou získány ze sestaveného dotazníku, který je uvedený v příloze této práce. Punch (2008) ve své publikaci uvádí, že není v každém případě důležité sestavovat hypotézy výzkumu, v určitých případech postačí pouze specifické výzkumné otázky. Je to z důvodu toho, že k výslednému vyhodnocení a analýze jak hypotéz, tak výzkumných otázek jsou zapotřebí vesměs stejné operace a výzkumník je schopen dosáhnout stejného výsledku.

3.1.4 Harmonogram šetření

Obrázek 6 zobrazuje harmonogram dotazníkového šetření. Prvním krokem byla přípravná fáze, kdy bylo důležité stanovit základní předpoklady šetření jako jsou cíle, otázky šetření, výzkumný soubor a metody, kterými budou otázky zodpovězeny. Na základě toho byl sestaven strukturovaný dotazník. Další fází byl samotný sběr dat, jehož průběh je detailněji popsán v předchozí podkapitole. Vyhodnocení dotazníkového šetření bylo poslední fází a jedná se o stěžejní část předložené diplomové práce.

Obrázek 6: Harmonogram šetření

Zdroj: zpracováno autorkou (2021)

3.2 Rozbor získaných dat metodou analýzy

Sběr vyplněných dotazníků probíhal od 1. února 2021 do 14. února 2021 a zúčastnilo se ho celkem 206 lidí různých věkových skupin a vzdělání.

První tři otázky dotazníku obsahovaly identifikační údaje respondentů. Další část se věnovala otázkám z oblasti osobních financí a poslední část ověřovala znalosti respondentů.

3.2.1 Identifikační část dotazníku

Identifikační část dotazníku měla za cíl zjistit věk, nejvyšší dosažené vzdělání a čistý měsíční příjem. Informace z této části budou následně využity k vyhodnocení otázek z dalších částí dotazníku.

Otázka č. 1: Věk respondentů

Respondenti měli na výběr z pěti intervalů věkových skupin. Celkem odpovědělo 99 respondentů z věkové kategorie 20–29 let, 50 respondentů z věkové kategorie 30–39 let, 38 respondentů z věkové kategorie 40–49 let, 12 respondentů z věkové kategorie 50–59 let a 7 respondentů z věkové kategorie 60 let a více.

Obrázek 7: Jaký je Váš věk?

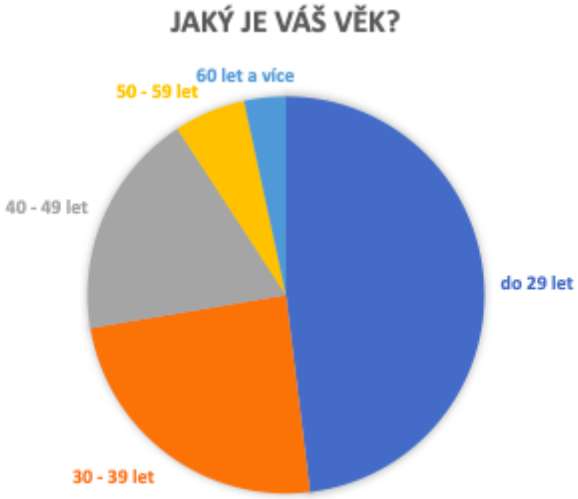

Zdroj: zpracováno autorkou (2021)

Otázka č. 2: Nejvyšší dosažené vzdělání

Druhá otázka zjišťovala stupeň nejvyššího dosaženého vzdělání respondentů. Nejpočetnější skupina 109 respondentů, která se výzkumu zúčastnila, dosáhla vysokoškolského vzdělání. Vyššího odborného vzdělání dosáhlo 13 respondentů, středoškolského vzdělání s maturitou 62 respondentů, středoškolského vzdělání bez maturity 18 respondentů a základního vzdělání pouze 4 respondenti.

Obrázek 8: Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

Zdroj: zpracováno autorkou (2021)

Otázka č. 3: Čistý měsíční příjem

Třetí a zároveň poslední otázka v identifikační části se zaměřovala na výši čistého měsíčního příjmu respondentů. Respondenti mohli vybírat z pěti intervalů. Méně než 20 000 Kč si měsíčně vydělá 66 respondentů. 73 respondentů má měsíční příjem ve výši 20 001 – 30 000 Kč, 40 respondentů má příjem 30 001 – 40 000 Kč, 15 respondentů dosahuje příjmu v rozmezí 40 001 – 50 000 Kč a nejvyšších příjmů, větších než 50 001 Kč, dosahuje 12 dotázaných.

Obrázek 9: Jaký je Váš čistý měsíční příjem?

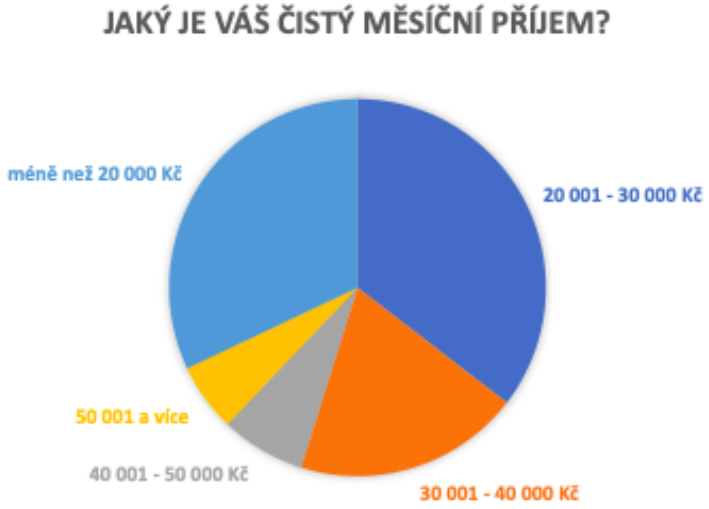

Zdroj: zpracováno autorkou (2021)

3.2.2 Osobní finance

Druhá část dotazníku zjišťuje ekonomickou zodpovědnost obyvatel. Týká se především správy osobních financí, tzn. jaké využívají bankovní produkty, zda znají podmínky využívání těchto produktů a další výhody, které je možné uplatnit v souvislosti s nimi. Další část se věnuje spoření a schopností vyvarovat se situacím nedostatku financí, případně zda respondenti dokáží správně tuto situaci řešit.

Otázka č. 4: Které z následujících finančních produktů využíváte (vlastníte)? (možnost vybrat více odpovědí)

Možné odpovědi:

a) Běžný účet
b) Spotřebitelský úvěr
c) Hypoteční úvěr
d) Kontokorentní úvěr
e) Kreditní karta
f) Akcie
g) Dluhopisy
h) Virtuální měny a/nebo tokeny

Smyslem této otázky bylo zjistit, jaké finanční produkty respondenti vlastní (využívají). Nejvíce používaným produktem je běžný účet v bankách, který má zřízeno 202 respondentů. Hypoteční úvěr má sjednaný 47 dotázaných, přičemž spotřebitelský úvěr pouze 23 respondentů. Kontokorentní úvěr využívá méně osob než kreditní kartu. Pozitivního výsledku bylo dosaženo u investic např. do akcií, dluhopisů nebo virtuálních měn.

Tabulka 7: Které z následujících produktů využíváte (vlastníte)? (možnost vybrat více odpovědí)

Které z následujících produktů využíváte (vlastníte)? (možnost vybrat více odpovědí)	
Virtuální měny a/nebo tokeny	15
Dluhopisy	14
Akcie	26
Kreditní karta	62
Kontokorentní úvěr	16
Hypoteční úvěr	47
Spotřebitelský úvěr	23
Běžný účet	202

Zdroj: zpracováno autorkou (2021)

Věková skupina do 29 let častěji, než jiné věkové skupiny, využívá investice do virtuálních měn nebo do tokenů. Z celkového počtu 15 respondentů, kteří tyto finanční produkty vlastní je 11 dotázaných z věkové skupiny do 29 let. Mladší část dotázaných také v hojné míře využívá kreditní karty, konkrétně 27 respondentů z 99 dotázaných v této věkové skupině. Kontokorentní úvěr, který funguje na podobném principu jako kreditní karty, ale u debetní karty, je více oblíbený u starších respondentů s alespoň středoškolským vzděláním s maturitou.

Otázka č. 5a: Využíváte kreditní kartu?

Tato dichotomická otázka umožňovala respondentům odpověď pouze ano nebo ne. Výstupem odpovědí je zjištění, že kreditní kartu vlastní 36,4 % respondentů.

Dále bylo podle věku, nejvyššího dosaženého vzdělání a čistého příjmu blíže analyzováno, které skupiny obyvatel vlastní kreditní kartu, což znázorňuje Tabulka 8.

Tabulka 8: Vlastnictví kreditní karty podle věku, vzdělání a čistého měsíčního příjmu

VĚKOVÉ SKUPINY					
Věková skupina	do 29 let	30–39 let	40–49 let	50–59 let	60 let a více
Vlastní kreditní kartu	32	11	21	5	6
Počet respondentů celkem	99	50	38	12	7
% podíl	32 %	22 %	55 %	42 %	86 %
NEJVYŠŠÍ DOSAŽENÉ VZDĚLÁNÍ					
Vzdělání	základní	SŠ bez maturity	SŠ s maturou	VOŠ	VŠ
Vlastní kreditní kartu	2	8	19	8	38
Počet respondentů celkem	4	18	62	13	109
% podíl	50 %	44 %	31 %	62 %	35 %
ČISTÝ MĚSÍČNÍ PŘÍJEM					
Čistý měsíční příjem	méně než 20 000 Kč	20 001–30 000 Kč	30 001–40 000 Kč	40 001–50 000 Kč	50 000 Kč a více
Vlastní kreditní kartu	23	23	13	8	8
Počet respondentů celkem	66	73	40	15	12
% podíl	35 %	32 %	33 %	53 %	67 %

Zdroj: zpracováno autorkou (2021)

Vzhledem k tomu, že nebylo docíleno rovnoměrného rozvrstvení respondentů, bylo třeba zjistit v jakém poměru je počet dotázaných vlastnících kreditní kartu k celkovému počtu respondentů v jednotlivých skupinách. Díky tomu je pak možné objektivně popsat dosažené výsledky.

Na základě dat z Tabulky 8 lze tvrdit, že s rostoucím věkem roste i podíl respondentů vlastnících kreditní kartu. Tento rostoucí trend se objevuje také u čistých měsíčních příjmů. Největší podíl respondentů vlastnících kreditní kartu má příjmy větší než 50 001 Kč. Opačný jev lze sledovat u kritéria nejvyššího dosaženého vzdělání. Největší podíl je u respondentů se středním vzděláním bez maturity a se základním vzděláním. Vzhledem k relativně malému vzorku nelze jednoznačně určit, zda je odchylka u respondentů s vyšším odborným vzděláním pouze v rámci šetření, anebo zda tato skupina opravdu více využívá kreditní karty.

Otázka č. 5b: Z jakého důvodu využíváte kreditní kartu?

Možné odpovědi:

a) Finanční rezerva
b) Platby za běžné nákupy
c) Překlenutí doby mezi měsíční výplatou
d) Jiné: otevřená odpověď

Na druhou část páté otázky odpovídali pouze respondenti, kteří vlastní kreditní kartu. Byly zde možnosti výběru z více předem nadefinovaných otázek anebo zvolení možnosti otevřené odpovědi v případě, že chtěl respondent zvolit jinou odpověď. Celkem kreditní kartu vlastní 75 dotázaných.

Nejvíce respondentů využívá kreditní kartu k platbám za běžné nákupy, celkem 51 dotázaných. O něco méně respondentů (23 osob) kreditní kartu vlastní, ale využívává ji pouze jako finanční rezervu v případě neočekávaných událostí. Pouze dva respondenti využili předem nadefinovanou odpověď, že kreditní kartu vlastní z důvodu překlenutí doby mezi měsíční výplatou. Oba tito respondenti mají vysokoškolské vzdělání a čistý měsíční příjem větší než 30 001 Kč. Jako další odpovědi respondenti uváděli nejčastěji nutnost vlastnit kreditní kartu v zahraničí (jak při služebních cestách, tak i při soukromém cestování). V některých zemích je kreditní karta nutností při půjčení auta. Řada osob čerpá výhody plynoucí z vlastnictví kreditní karty jako např. prodloužená záruka, cashback při platbách, cestovní pojištění nebo z důvodu nižšího úroku u hypotečního úvěr (podmínka banky pravidelně využívat kreditní kartu). Opakovala se také odpověď větší bezpečnosti kreditní karty při platbách na internetu oproti použití klasické debetní karty.

Otázka č. 6: Využíváte možnost daňového odpočtu úroků z hypotečního úvěru od základu daně z příjmů?

Možné odpovědi:

a) Ano
b) Ne, nevím, že tato možnost existuje
c) Ne, je pro mě složité nárok uplatnit
d) Nemám hypoteční úvěr

Otázka č. 6 koresponduje s odpověďmi z otázky č. 4. Bohužel došlo k nepozornosti respondentů a na tuto otázku odpovídali i ti, kteří nečerpají hypoteční úvěr. Bylo tedy nutné blíže odpovědi analyzovat a omezit je pouze na odpovědi respondentů, kteří tento typ úvěru čerpají. Celkem využívá hypoteční úvěr 47 respondentů a jednotlivé odpovědi znázorňuje Obrázek 10.

Obrázek 10: Uplatňujete možnost daňového odpočtu úroků z hypotečního úvěru? (Vyřazení odpovědí: Nevyužívám hypoteční úvěr.)

Zdroj: zpracováno autorkou (2021)

Cílem bylo zjistit, zda lidé využívají možnost úspory od státu v podobě daňového odpočtu úroků z hypotečního úvěru. Stát umožňuje odečíst až 300 000 Kč ročně úroku z úvěru na bydlení od základu daně. U nemovitostí nabytých po 1. 1. 2021 se odpočet snižuje na 150 000 Kč ročně. V praxi to tedy znamená, že člověk může na dani z příjmu

fyzických osob ročně ušetřit až 45 000 Kč, resp. 22 500 Kč v případě sníženého odpočtu. (Finance.cz, 2021)

Většina respondentů (41) odpověděla, že uplatňuje možnost daňového odpočtu úroků z hypotečního úvěru. Pouze jeden respondent odpověděl, že odpočet nevyužívá z důvodu neznalosti. Jednalo se o osobu ve věku 50–59 let s příjmem 30 001 – 40 000 Kč a vysokoškolským vzděláním. Pět respondentů odpovědělo, že je pro ně složité nárok na odpočet uplatnit. Jednalo se převážně o respondenty ve věku více než 40 let se středoškolským vzděláním s maturitou.

Otázka č. 7: Využil/a jste někdy úvěr na financování níže uvedených položek? (více možných odpovědí)

Možné odpovědi:

a) Vánoční dárky
b) Dovolená
c) Televize
d) Mobilní telefon
e) Automobil
f) Ani jedna z možností

Následující otázka se zabývá problematikou čerpání nebankovních úvěrů na vánoční dárky, dovolené, elektroniku atd. Lidé často přecení své síly ohledně budoucího splácení úvěru a mohou se dostat do tzv. dluhové pasti. Dluhová past je situace, kdy člověk není schopen splácet své dluhy a uchýlí se k dalšímu úvěru (Justice.cz, 2021).

Tabulka 9: Využil/a jste někdy úvěr na financování níže uvedených položek?

Využil/a jste někdy úvěr na financování níže uvedených položek?	
Vánoční dárky	3
Mobilní telefon	8
Televize	7
Dovolená	7
Automobil	48
Ani jedna z možností	146

Zdroj: zpracováno autorkou (2021)

Pozitivním jevem je fakt, že většina respondentů nevyužila možnost úvěru na ani jednu z uvedených položek. Nejvíce si lidé půjčují na automobily. U automobilů je možnost využít buď leasing anebo úvěr. Jak znázorňuje Tabulka 9, lidé využívají i úvěry na financování elektroniky. Sedm respondentů odpovědělo, že úvěrem financovalo dovolenou a tři dokonce vánoční dárky. Respondenti, kteří v minulosti využili úvěr na financování vánočních dárků, využívali i úvěrů dovolenou, elektroniku a automobily. Jednalo se o respondenty ve věku 50 let a více s minimálně středoškolským vzděláním s maturitou. Jejich příjmy v průměru přesahovaly 35 000 Kč měsíčně. Všichni tři navíc vlastní kreditní kartu, tzn. je zde možnost, že tyto položky financovaly právě z ní.

Podle průzkumu České bankovní asociace z února 2019 vyplývá, že většina Čechů si je vědoma, že půjčka na vánoční dárky není dobrý nápad. I přesto tento typ půjčky plánovalo zhruba 7 % Čechů a pouze 75 % z nich nemělo problém se splácením. Obvykle si lidí půjčují na elektroniku nebo hračky (ČBA, 2019).

Otázka č. 8: Sestavujete pravidelně osobní/rodinný rozpočet? (tzn. zda sledujete své příjmy a výdaje)

Možné odpovědi:

a) Ano a dodržuji ho.
b) Ano, ale nedodržuji ho.
c) Ne, nesestavuji ho.

Jak již bylo zmíněno v předchozí části práce, znalost příjmů a výdajů osobního rozpočtu je klíčová pro zvládnutí splácení dluhů, pro schopnost tvořit rezervy a také pro nalezení volných prostředků vhodných pro spoření či pořízení dalších forem aktiv. Odpovědi na otázku č. 8 zobrazuje Obrázek 11.

Obrázek 11: Sestavujete pravidelně osobní rozpočet?

Zdroj: zpracováno autorkou (2021)

I přesto, jak je důležité mít přehled o svých finančních prostředcích, osobní rozpočet nesestavuje 50,5 % dotázaných. Zbylých 49,5 % osobní rozpočet pravidelně sestavuje, avšak dodržuje ho pouze 36,4 % respondentů. Nedodržování sestaveného rozpočtu je, na základě odpovědí, spojeno především s nízkým příjmem a věkem do 29 let.

Dále byla analýza odpovědí zaměřena na respondenty, kteří odpověděli, že osobní rozpočet nesestavují. Je zde patrný rostoucí trend vzhledem k rostoucímu věku. V poslední věkové skupině rozpočet nesestavuje takřka většina.

Tabulka 10: Odpověď: Ne, nesestavuji osobní rozpočet (analýza odpovědí podle věku)

Věková skupina	do 29 let	30–39 let	40–49 let	50–59 let	60 let a více
Počet odpovědí ve skupině	48	27	15	7	6
Počet respondentů celkem	99	50	38	12	7
% podíl	48,5	54 %	39,5 %	58,3 %	85,7 %

Zdroj: zpracováno autorkou (2021)

Otázka č. 9: Představte si situaci, že byste přišel/přišla o práci a neměl/a žádný příjem. Jak dlouho byste dokázal/a hradit své náklady z úspor?

Možné odpovědi:

a) 1 měsíc a méně
b) Více než jeden měsíc, ale méně než 3 měsíce
c) Více než 3 měsíce, ale méně než 6 měsíců
d) 6 měsíců a více

S tvorbou osobního rozpočtu souvisí následující otázka č. 9. Tvorba rezervy je důležitá především pro zvládnutí krizových situací jako např. ztráta příjmu, vynaložení větší částky na opravy v domácnosti atd. Obvykle se jako optimální rezerva uvádí alespoň šestinásobek měsíčního příjmu. V ideálním případě by pak tato rezerva měla dosahovat až dvanáctinásobku měsíčního příjmu (Česká spořitelna, 2021).

Obrázek 12: Jak dlouho byste dokázal/a hradit své náklady z úspor při ztrátě příjmu?

Zdroj: zpracováno autorkou (2021)

Optimální rezervu drží 78 z 206 dotázaných, tedy pouze 37,9 %. O něco menší, ale i přesto uspokojující rezervu udržuje 28, 2 % respondentů. Naopak rezervu, která je již považováno za nedostatečnou udržuje zbylá část respondentů. Více než jeden měsíc, ale méně než tři měsíce by bylo schopno ze svých úspor hradit náklady pouze 43 dotázaných (20,9 %). Rezervu, která by pokryla pouze měsíc a méně udržuje 27 respondentů (13,1 %).

Jak již bylo zmíněno, tvorba rezervy souvisí se správou osobního rozpočtu, resp. se sledováním příjmů a výdajů. Osoby, které v dotazníkovém šetření odpověděly, že jejich úspory pokryjí maximálně měsíční náklady většinou osobní rozpočet nesestavují. Pouze 7 osob z 27 respondentů odpovědělo, že osobní rozpočet sestavují, ale dodržují ho pouze 4 z nich. U těchto 4 respondentů je nedostatek financí způsobem nikoliv špatnou správou rozpočtu, ale spíše nízkými příjmy a věkem do 29 let.

Otázka č. 10: Jaké formy spoření využíváte? (možnost vybrat více odpovědí)

Možné odpovědi:

a) Peníze si ukládám doma např. do obálky
b) Spořící účet
c) Stavební spoření
d) Penzijní spoření
e) Termínované vklady
f) Úspory investují (cenné papíry, akcie, kryptoměny aj.)
g) Nespořím

Vhodné uložení peněz umožní člověku zhodnocovat své volné peněžní prostředky a dosahovat větších příjmů z možného zhodnocení. Respondenti měli na výběr ze sedmi předem definovaných odpovědí a mohli zvolit více možností. Nejvíce využívaným spořícím produktem je spořící účet i přesto, že se jedná o nejméně výhodnou formu uložení volných peněžních prostředků. Na základě srovnání spořících účtů z února roku 2021 dosahovaly spořící účty zhodnocení maximálně 1 % ročně, většina však méně (v úvahu se berou pouze spořící účty bez dalších podmínek či podmínek počátečního vkladu) (Měšec.cz, 2021). I přes nevýhodnost spořícího účtu ho využívá více než polovina dotázaných.

Velmi oblíbeným spořícím produktem, který se využívá zejména k zajištění na stáří, je penzijní spoření. Tento produkt má sjednaný 89 respondentů z 206 dotázaných. Jeho výhodnost spočívá ve státním příspěvku, daňových úlevách, a i možných příspěvků od zaměstnavatele. Blíže je tato problematika vysvětlena v teoretické části práce. Dalším produktem se státním příspěvkem je stavební spoření, které má sjednané 72 dotázaných. 47 respondentů úspory investuje, což jim přináší největší možný výnos (s ohledem na ostatní uvedené možnosti), ale také největší riziko. Termínované vklady jsou nejméně oblíbených produktem a využívá je pouze 9 respondentů. Nejméně výhodnou alternativou je ukládání peněz doma např. do obálky, neboť nedochází k žádnému zhodnocení. Naopak vlivem inflace peníze ztrácejí na hodnotě. Úspory netvoří 19 dotázaných. Jedná se převážně o osoby do 29 let s nízkými příjmy. Lze to tedy přisuzovat situaci, kdy jejich příjmy pokryjí pouze náklady na běžný život a na úspory peněžní prostředky nezbývají.

Tabulka 11: Jaké formy spoření využíváte?

Jaké formy spoření využíváte?	
Nespořím	19
Úspory investuji (cenné papíry, akcie, kryptoměny aj.)	47
Termínované vklady	9
Penzijní spoření	89
Stavební spoření	72
Spořící účet	115
Peníze si ukládám doma např. do obálky	52

Zdroj: zpracováno autorkou (2021)

Otázka č. 11: Opozdil/a jste se někdy se splátkou pravidelné platby (nájem, elektřina, tarif u mobilního telefonu atd.) či dluhu?

Na otázku mohli dotázaní odpovídat pouze ano nebo ne a měla za cíl zjistit, jakou mají respondenti platební morálku.

Obrázek 13: Opozdil/a jste se někdy se splátkou pravidelné platby (nájem, elektřina, tarif u mobilního telefonu atd.) či dluhu?

Zdroj: zpracováno autorkou (2021)

Se splátkou pravidelné platby či dluhu se nikdy neopozdilo 76,7 % respondentů. Zbylá část alespoň jednou pozdě zaplatila pravidelnou platbu či dluh.

Tabulka 12 analyzuje pouze respondenty, kteří odpověděli, že se někdy zpozdili se splátkou dluhu či pravidelné platby. Využito je procentního podílu osob, které zvolily tuto možnost odpovědi k celkovému počtu osob v dané kategorii, aby bylo možné číselné údaje mezi sebou porovnat.

Tabulka 12: Odpověď na otázku č. 11 - ANO (analyzováno podle věku, vzdělání a čistého měsíčního příjmu)

VĚKOVÉ SKUPINY					
Věková skupina	do 29 let	30–39 let	40–49 let	50–59 let	60 let a více
Počet odpovědí	23	14	8	1	1
Počet respondentů celkem	99	50	38	12	7
% podíl	23,2 %	28 %	21,1 %	8,3 %	14,3 %
NEJVYŠŠÍ DOSAŽENÉ VZDĚLÁNÍ					
Vzdělání	základní	SŠ bez maturity	SŠ s maturou	VOŠ	VŠ
Vlastní kreditní kartu	2	9	17	2	17
Počet respondentů celkem	4	18	62	13	109
% podíl	50 %	50 %	27,4 %	15,4 %	15,6 %
ČISTÝ MĚSÍČNÍ PŘÍJEM					
Čistý měsíční příjem	méně než 20 000 Kč	20 001–30 000 Kč	30 001–40 000 Kč	40 001–50 000 Kč	50 000 Kč a více
Vlastní kreditní kartu	18	14	10	3	2
Počet respondentů celkem	66	73	40	15	12
% podíl	27,2 %	19,2 %	25 %	20 %	16,7 %

Zdroj: zpracováno autorkou (2021)

Z Tabulky 12 je patrné, že horší platební morálku mají respondenti do 39 let. S narůstajícím věkem se platební morálka lepší. S platbami se častěji opožďují

respondenti, jejichž měsíční příjem je menší než 20 000 Kč. Druzí nejhorší jsou v kategorii 30 001 – 40 000 Kč. Platební morálka se zvyšuje úrovní dosaženého vzdělání.

Otázka č. 12: Jak byste řešil/a situaci, kdybyste neměl/a prostředky na úhradu splátky dluhu či pravidelné platby (nájem, elektřina, tarif u mobilního telefonu atd.)?

Možné odpovědi:

a) Půjčkou od banky či nebankovní instituce
b) Půjčkou od rodiny/kamaráda
c) Neřešil/a bych to, zaplatil/a bych dluh/platbu, až bych měl/a prostředky na jeho/její zaplacení
d) Jiné: otevřená odpověď

Člověk se v životě vlivem neočekávaných událostí může dostat do situace, kdy nebude mít prostředky na zaplacení pravidelné platby či dluhu. Správné řešení této situace je pak důležité proto, aby dluhy dále nerostly a člověk se s nimi dokázal vypořádat. Respondenti měli na výběr ze tří předem definovaných odpovědí a popřípadě mohli otázku zodpovědět vlastní alternativou.

Obrázek 14: Jak byste řešil/a situaci, kdybyste neměl/a prostředky na úhradu splátky dluhu či pravidelné platby?

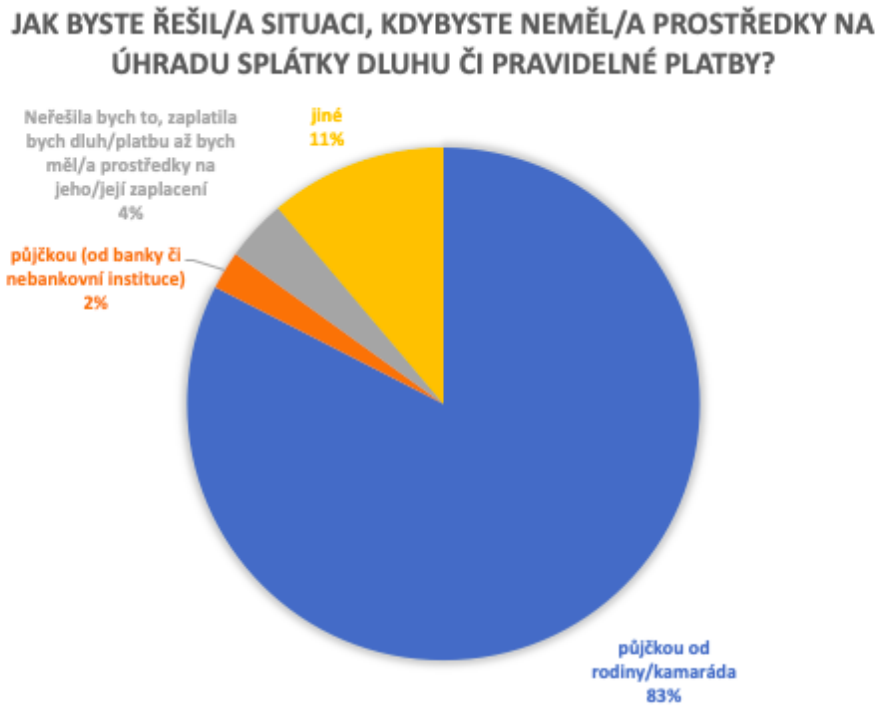

Zdroj: zpracováno autorkou (2021)

V drtivé většině by respondenti situaci nedostatku financí řešili půjčkou od rodiny/kamaráda, celkem 83 %. Pouze 5 dotázaných (2 %) by využilo úvěru od banky či nebankovní instituce. Jednalo se převážně o respondenty starší 40 let s minimálně středoškolským vzděláním s maturitou. Dluh či platbu by zaplatilo 8 respondentů až ve chvíli, kdy by disponovali peněžními prostředky na jeho/její zaplacení. 23 respondentů zvolilo možnost odpovědět jinak. Ve skupině jiné se nejvíce objevovaly odpovědi, že by se do takové situace respondent nikdy nedostal, neboť je schopen efektivně spravovat své finance. Další by takovou situaci řešili nalezením brigády, či dalšího zaměstnání.

Otázka č. 13: Každý člověk má jisté představy o svých finančních cílech (např. pořízení nového automobilu, anebo založení rodiny). Jaký je Váš cíl v oblasti financí? (otevřená otázka)

V teoretické části práce, v kapitole finanční plánování, byly detailně popsány jednotlivé fáze života v oblasti financí. Cílem této otázky bylo zjistit, zda literatura koresponduje s realitou.

Respondenti ve věkové skupině 20–29 let nejčastěji jako své finanční cíle uváděli pořízení vlastního bydlení (domu, či bytu) nebo automobilu. Dalším cílem byla finanční nezávislost a pořízení či zabezpečení rodiny. Ve věkové skupině 30–39 let cíl vlastního bydlení přetrvával, ale zároveň se více opakoval cíl spořit. Respondenti chtějí spořit nejen na situaci výpadku příjmu, ale chtějí také spořit dětem, či více cestovat. Respondenti ve věku 40-49 let nejčastěji jako svůj finanční cíl uváděli splacení dluhů (nejčastěji hypotečních úvěrů) a opět vytváření rezerv především pro děti na jejich vzdělání nebo na start v dospělém životě. Řada respondentů také uvádělo, že chtějí rekonstruovat byt či dům. Respondenti starší 50 let nejčastěji odpovídali, že mají za cíl se zajistit se na důchod.

Lze tedy říci, že odpovědi získané pomocí dotazníkového šetření se shodují s informacemi obsaženými v literatuře a opravdu se v jednotlivých letech života cíle v oblasti financí mění.

3.2.3 Znalostní část dotazníku

Druhá část dotazníku obsahovala otázky týkající se finančních znalostí respondentů z oblasti finančních produktů, daňové legislativy a makroekonomického pojmu inflace.

Otázka č. 14: Rozhodněte o pravdivosti tvrzení: Kreditní kartou mohu hradit nákupy buď ze svých vlastních prostředků, anebo z úvěru poskytnutého bankou.

Často se lidé mylně domnívají, že každá platební karta je „kreditka“. Rozlišujeme dva typy platebních karet, a to debetní a kreditní. Debetní kartu lze získat při založení běžného účtu a klient na ní disponuje svými vlastními peněžními prostředky. Zatímco kreditní karta je typ úvěru a klient o ní musí sám zažádat. Každý nákup prostřednictvím kreditní karty je tedy nákup na úvěr se značně vysokými náklady, pokud je překročeno bezúročné období. RPSN u kreditních karet se pohybuje okolo 30 % p. a. (e15.cz, 2021).

Cílem tvrzení bylo zjistit, zda lidé vědí, jaký je rozdíl mezi kreditní a debetní kartou. Odpovědět na tvrzení mohli respondenti pouze pravda nebo nepravda. Správně odpovědělo pouze 37,9 % respondentů, tedy 78 z 206 dotázaných. Naopak 62,1 % respondentů odpovědělo, že tvrzení není pravdivé a neznají tedy rozdíl mezi těmito dvěma kartami.

Obrázek 15: Rozhodněte o pravdivosti tvrzení: Kreditní kartou mohu hradit nákupy buď ze svých vlastních prostředků, anebo z úvěru poskytnutého bankou.

Zdroj: zpracováno autorkou (2021)

Dle Tabulky 13 úspěšnost odpovědí rostla s rostoucím věkem. Nejvíce úspěšní byli respondenti ve věkové kategorii 60 let a více, kde správně odpovědělo 85,7 % ze všech dotázaných v této věkové skupině. Z hlediska nejvyššího dosaženého vzdělání nejlépe odpovídali respondenti se základním vzděláním. Dle čistých měsíčních příjmů odpovídali nejlépe respondenti s čistým měsíčním příjmem v rozmezí 30 001 – 40 000 Kč. Lze sledovat klesající trend úspěšnosti odpovědí s přibývajícím čistým měsíčním příjmem.

Tabulka 13: Úspěšnost odpovědí na otázku č. 14 podle věku, nejvyššího dosaženého vzdělání a čistého měsíčního příjmu

Věková skupina	**do 29 let**	**30–39 let**	**40–49 let**	**50–59 let**	**60 let a více**
Úspěšnost	62,6 %	58 %	60,5 %	66,7 %	85,7 %
Vzdělání	**základní**	**SŠ bez maturity**	**SŠ s maturitou**	**VOŠ**	**VŠ**
Úspěšnost	75 %	66,7 %	61,3 %	61,5 %	61,5 %
Čistý měsíční příjem	**méně než 20 000 Kč**	**20 001–30 000 Kč**	**30 001–40 000 Kč**	**40 001–50 000 Kč**	**50 000 Kč a více**
Úspěšnost	65,2 %	60,2 %	75 %	46,7 %	33,3 %

Zdroj: zpracováno autorkou (2021)

Otázka č. 15: Co je tzv. bezúročné období u kreditní karty?

Možné odpovědi:

a) Pokud splatím alespoň 70 % úvěru do určeného denního limitu, nezaplatím úroky.
b) Pokud splatím 100 % úvěru ve stanoveném časovém období, neplatím úroky.
c) Jedná se o kreditní karty, u kterých je možnost čerpat jeden měsíc v roce úvěr bez úroku.

Bezúročné období u kreditní karty je období, po které neplatíte úrok za vypůjčené peněžní prostředky. Zpravidla se jedná o 40 až 60 dní a liší se to podle toho, u které banky je kreditní karta zřízena. Pokud není úvěr z kreditní karty splacený do tohoto dne, podléhají vypůjčené peněžní prostředky značně vysokému úroku (Banky.cz, 2021).

Většina respondentů (70,4 %) zvolila správnou odpovědět, že pokud splatí 100 % úvěru ve stanoveném časovém období, nezaplatí úroky. Zbylá část respondentů (61) zvolila zbylé dvě nesprávné odpovědi. Z těchto 61 respondentů 26 vlastní kreditní kartu a zřejmě tedy neznají veškeré informace o finančním produktu, který využívají.

Obrázek 16: Co je to tzv. bezúročné období u kreditní karty?

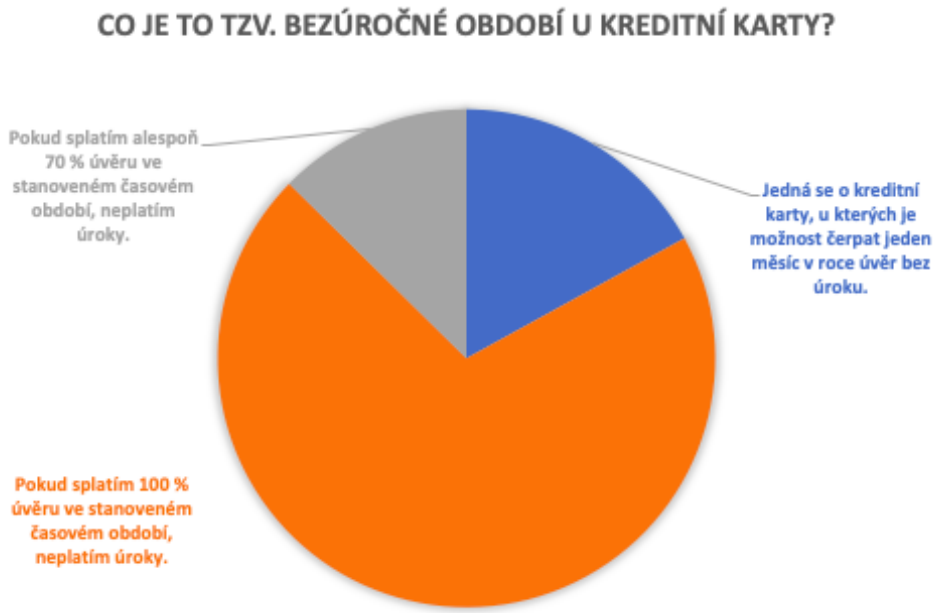

Zdroj: zpracováno autorkou (2021)

Dle Tabulky 14 byli s odpovědí na otázku č. 16 nejvíce úspěšní respondenti do 39 let. S rostoucím věkem se snižovala i úspěšnost odpovědí na tuto otázku. Podle nejvyššího dosaženého vzdělání byli nejvíce úspěšní respondenti s vyšším odborným vzděláním a následovali je respondenti s vysokoškolským vzděláním. Nejméně úspěšní byli

respondenti se základním vzděláním, kde byla úspěšnost pouze 50 %. V kategorii čistého měsíčního příjmu nejlépe odpovídali respondenti s příjmy 30 001 – 40 000 Kč.

Tabulka 14: Úspěšnost odpovědí na otázku č. 15 podle věku, nejvyššího dosaženého vzdělání a čistého měsíčního příjmu

Věková skupina	**do 29 let**	**30–39 let**	**40–49 let**	**50–59 let**	**60 let a více**
Úspěšnost	73,7 %	74 %	63,2 %	66,7 %	42,9 %
Vzdělání	**základní**	**SŠ bez maturity**	**SŠ s maturitou**	**VOŠ**	**VŠ**
Úspěšnost	50 %	61,1 %	69,4 %	91,7 %	71,6 %
Čistý měsíční příjem	**méně než 20 000 Kč**	**20 001–30 000 Kč**	**30 001–40 000 Kč**	**40 001–50 000 Kč**	**50 000 Kč a více**
Úspěšnost	65,2 %	69,9 %	82,5 %	66,7 %	66,7 %

Zdroj: zpracováno autorkou (2021)

Otázka č. 16: Je výhodnější úvěr s úrokovou sazbou 12 % p. a., anebo úvěr s úrokovou sazbou 6 % p. m.?

Možné odpovědi:

a) **Výhodnější je úvěr s úrokovou sazbou 12 % p. a.**
b) Výhodnější je úvěr s úrokovou sazbou 6 % p. m.
c) Oba dva úvěry jsou stejně výhodné

Nejčastěji využívanou zkratkou, které banky u úrokových sazeb u úvěrů využívají, je p. a. Jedná se o roční úrok. Mohou se ale objevovat i další zkratky, jejichž význam je popsán v teoretické části práce. Správnou odpověď, že je výhodnější úvěr s úrokovou sazbou 12 % p. a. zvolilo 52,9 % respondentů, tzn. 109 z 206 dotázaných. Zbylá část respondentů volila zbylé dvě odpovědi, které nebyly správné. Pokud by se přepočetla úroková sazba 12 % p. a. (roční) na měsíční úrokovou sazbu získali bychom 1 % p. m., což je menší než 6 % p. m., a tudíž je 12 % p. a. výhodnější úroková sazba.

Obrázek 17: Je výhodnější úvěr s úrokovou sazbou 12 % p. a., anebo s úrokovou sazbou 6 % p. m?

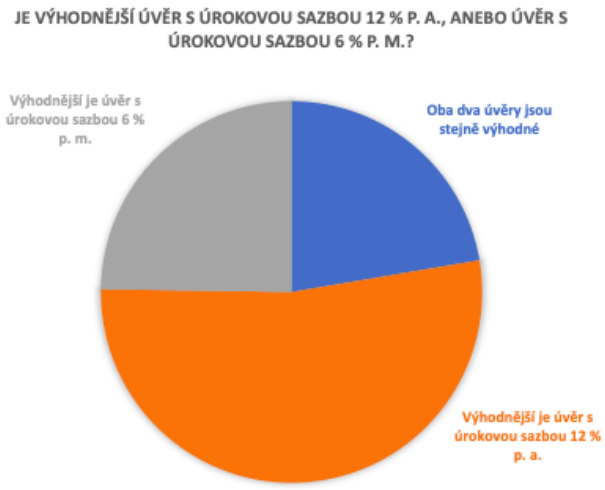

Zdroj: zpracováno autorkou (2021)

Na základě dat z Tabulky 15 lze říci, že v otázce na rozdíl mezi zkratkami u úrokových sazeb byli nejúspěšnější respondenti ve věku do 29 let. Naopak nejméně úspěšní byli respondenti ve věku 50–59, u kterých byla správnost odpovědí pouze 41,7 %. V kategorii dosaženého vzdělání nejlépe odpovídali respondenti s vysokoškolským vzděláním. Obecně lze říct, že s rostoucím vzděláním převážně úspěšnost odpovědí roste. Ten samý jev lze pozorovat i u čistých měsíčních příjmů.

Největší úspěšnost odpovědí byla u respondentů s čistým měsíčním příjmem 50 000 Kč a více, u kterých byla správnou odpovědí 83,3 %.

Tabulka 15: Úspěšnost odpovědí na otázku č. 16 podle věku, nejvyššího dosaženého vzdělání a čistého měsíčního příjmu

Věková skupina	**do 29 let**	**30–39 let**	**40–49 let**	**50–59 let**	**60 let a více**
Úspěšnost	57,6 %	52 %	44,7 %	41,7 %	57,1 %
Vzdělání	**základní**	**SŠ bez maturity**	**SŠ s maturitou**	**VOŠ**	**VŠ**
Úspěšnost	25 %	38,9 %	50 %	38,5 %	59,6 %
Čistý měsíční příjem	**méně než 20 000 Kč**	**20 001–30 000 Kč**	**30 001–40 000 Kč**	**40 001–50 000 Kč**	**50 000 Kč a více**
Úspěšnost	48,5 %	54,8 %	45 %	60 %	83,3 %

Zdroj: zpracováno autorkou (2021)

Otázka č. 17: Která položka je podle Vás nejvíce důležitá v případě rozhodnutí o výhodnosti úvěru?

Možné odpovědi:

a) Výše měsíční splátky

b) Roční úroková sazba

c) RPSN

d) Poplatek za sjednání úvěru

Správnou odpovědí na otázku č. 17 bylo, že nejdůležitější při rozhodování o výhodnosti úvěru je RPSN neboli roční procentní sazba nákladů.

Tento ukazatel slouží k porovnání úvěrů od různých finančních institucí, neboť v sobě zahrnuje nejen úrokovou sazbu, ale také poplatky za posouzení žádosti o úvěr, poplatky související s uzavřením smlouvy, provize za zprostředkování úvěru, platby za pojištění nebo záruku v případě neschopnosti spotřebitele úvěr splácet atd. (ČNB, 2021)

Správně na otázku odpovědělo 61,7 % respondentů, tedy 127 z 206 dotázaných. 30,1 % (62) respondentů zvolilo roční úrokovou sazbu jako nejdůležitější ukazatel při rozhodování o výhodnosti úvěru a pouze 8,3 % (17) považuje za nejdůležitější kritérium výši měsíční splátky. Nikdo neodpověděl, že poplatek za sjednání úvěru je rozhodující kritérium při rozhodování o výhodnosti úvěru.

Obrázek 18: Která položka je podle Vás nejvíce důležitá v případě rozhodnutí o výhodnosti úvěru?

Zdroj: zpracováno autorkou (2021)

Na otázku týkající se klíčového ukazatele, který rozhoduje o výhodnosti úvěru nejlépe odpovídali respondenti ve věku 30–39 let, kteří byli úspěšní ze 70 %. Naopak nejhorší výsledky měli respondenti ve věku 50–59 let. Takřka vyrovnaná úspěšnost byla u respondentů se středoškolským vzděláním bez maturity i s maturitou a u vysokoškolsky vzdělaných. Nejnižší úspěšnosti, pouze 25 %, dosahovali respondenti se základním vzděláním. V kategorii čistých měsíčních příjmů nejlépe odpovídali respondenti s příjmy 50 000 Kč a vyššími. Nejhorší úspěšnost odpovědí byla u respondentů s příjmy menšími než 20 000 Kč.

Tabulka 16: Úspěšnost odpovědí na otázku č. 17 podle věku, nejvyššího dosaženého vzdělání a čistého měsíčního příjmu

Věková skupina	**do 29 let**	**30–39 let**	**40–49 let**	**50–59 let**	**60 let a více**
Úspěšnost	60,6 %	70 %	60,5 %	41,7 %	57,1 %
Vzdělání	**základní**	**SŠ bez maturity**	**SŠ s maturitou**	**VOŠ**	**VŠ**
Úspěšnost	25 %	61,1 %	66,1 %	53,8 %	61,5 %
Čistý měsíční příjem	**méně než 20 000 Kč**	**20 001–30 000 Kč**	**30 001–40 000 Kč**	**40 001–50 000 Kč**	**50 000 Kč a více**
Úspěšnost	54,5 %	61,6 %	67,5 %	66,7 %	75 %

Zdroj: zpracováno autorkou (2021)

Otázka č. 18: Jsou podle Vás pojištěny vklady v bance? Popřípadě do jaké výše?

Možné odpovědi:

a) Vklady nejsou pojištěné
b) Vklady jsou pojištěné do hodnoty 50 000 EUR
c) Vklady jsou pojištěné do hodnoty 100 000 EUR
d) Vklady jsou pojištěné do hodnoty 150 000 EUR

U otázky, zda jsou vklady v bance pojištěné si již respondenti nebyli tak jistí odpovědí, jako u jiných znalostních otázek. Správně odpovědělo 41,3 % respondentů (85). Zbylí respondenti volili špatné odpovědi a tipovali, že vklady jsou pojištěné buď více či méně, než je tomu ve skutečnosti. 20,4 % (42) respondentů dokonce uvedlo, že vklady v bankách nejsou pojištěny vůbec. Z těchto 42 dotázaných si 8 respondentů peníze ukládá doma do obálky a tím dochází vlivem inflace a nedůvěřivosti k bankám ke znehodnocování jejich volných peněžních prostředků.

Obrázek 19: Jsou podle Vás pojištěny vklady v bance? Popřípadě do jaké výše?

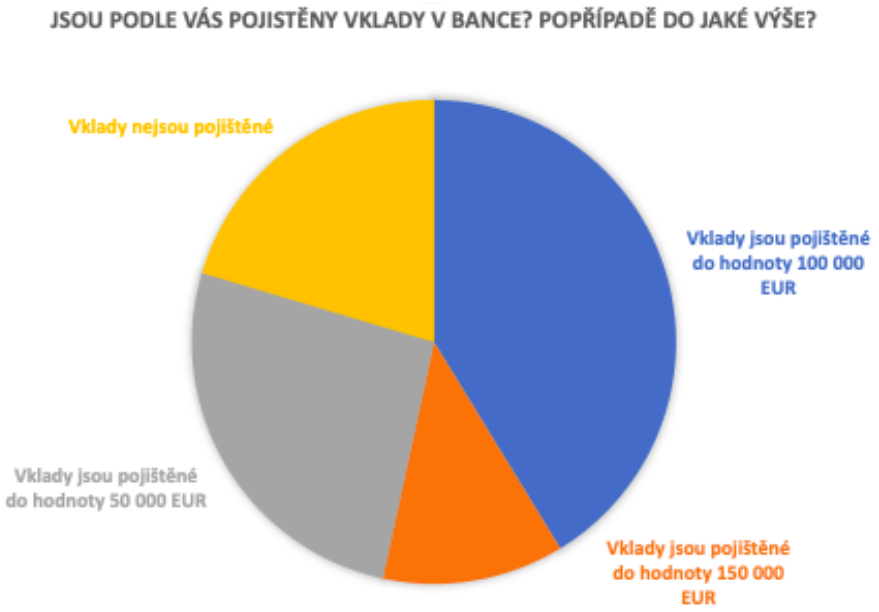

Zdroj: zpracováno autorkou (2021)

Úspěšnost odpovědí na otázku č. 18, zda jsou pojištěny vklady v bance, se ve všech kategoriích většinou pohybovala pod 50 %. Dle věku byli nejvíce úspěšní respondenti ve věku 60 let více, naopak nejhůře odpovídali respondenti ve věkové kategorii 40–49 let. Nejvíce úspěšní byli respondenti se základním vzděláním a následovali je respondenti s vysokoškolským vzděláním. Z hlediska čistých měsíčních příjmů byla úspěšnost

relativně na stejné úrovni kromě respondentů s příjmem menším než 20 000 Kč, kteří měli úspěšnost odpovědí pouze 33,3 %.

Tabulka 17: Úspěšnost odpovědí na otázku č. 18 podle věku, nejvyššího dosaženého vzdělání a čistého měsíčního příjmu

Věková skupina	**do 29 let**	**30–39 let**	**40–49 let**	**50–59 let**	**60 let a více**
Úspěšnost	41,4 %	44 %	39,5 %	33,3 %	42,9 %
Vzdělání	**základní**	**SŠ bez maturity**	**SŠ s maturitou**	**VOŠ**	**VŠ**
Úspěšnost	50 %	22,2 %	45,2 %	23,1 %	44 %
Čistý měsíční příjem	**méně než 20 000 Kč**	**20 001–30 000 Kč**	**30 001–40 000 Kč**	**40 001–50 000 Kč**	**50 000 Kč a více**
Úspěšnost	33,3 %	42,5 %	47,5 %	53,3 %	41,7 %

Zdroj: zpracováno autorkou (2021)

Otázka č. 19: Představte si situaci, kdy máte 1000 Kč, za které si můžete koupit 50 ks nějakého zboží. V dalším roce máte opět 1000 Kč, ale došlo k růstu inflace o 1 %. Kolik zboží si budete moci koupit?

Možné odpovědi:

a) **Méně než v předchozím roce**
b) Více než v předchozím roce
c) Stejně jako v předchozím roce

Další otázka ověřovala znalost makroekonomického pojmu inflace. Většina respondentů na otázku odpovědělo správně, že při růstu inflace si v dalším roce budou moci koupit méně zboží, celkem 90,3 % (186). Pouze 5,8 % (12) respondentů odpovědělo, že si budou moci koupit více a 3,9 % (8) respondentů si myslí, že by růst inflace neměl vliv na jejich peněžní zůstatky.

Obrázek 20: Představte si situaci, kdy máte 1000 Kč, za které si můžete koupit 50 ks nějakého zboží. V dalším roce máte opět 1000 Kč, ale došlo k růstu inflace o 1 %. Kolik zboží si budete moci koupit?

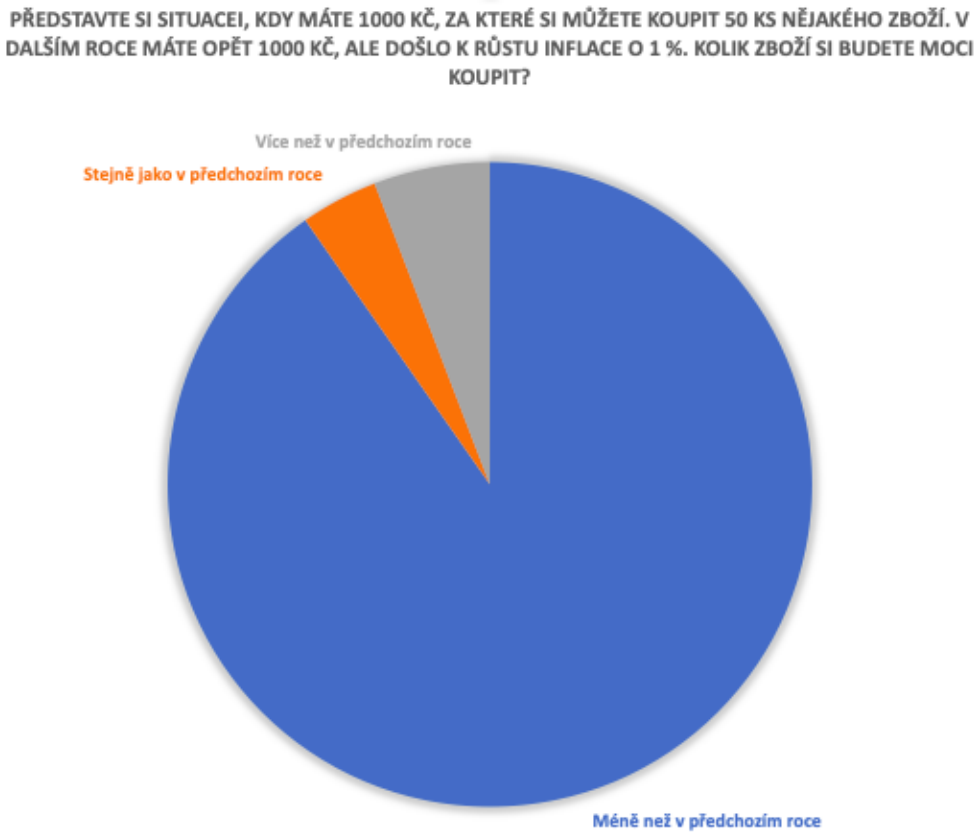

Zdroj: zpracováno autorkou (2021)

Největší úspěšnosti u otázky č. 19 dosahovali respondenti ve věku do 29 let. Lze sledovat trend klesající úspěšnosti s rostoucím věkem. V kategorii nejvyššího dosaženého vzdělání dosahovaly všechny skupiny úspěšnosti vyšší než 90 % kromě respondentů se středoškolským vzděláním bez maturity, u nichž byla úspěšnost pouze 72,2 %. Z hlediska čistých měsíčních příjmů dosahovali nejhorších výsledků respondenti s příjmem 30 001–40 000 Kč. U zbylých skupin v této kategorii byla úspěšnost vyšší než 90 %.

Tabulka 18: Úspěšnost odpovědí na otázku č. 19 podle věku, nejvyššího dosaženého vzdělání a čistého měsíčního příjmu

Věková skupina	**do 29 let**	**30–39 let**	**40–49 let**	**50–59 let**	**60 let a více**
Úspěšnost	94,9 %	88 %	89,5 %	75 %	71,4 %
Vzdělání	**základní**	**SŠ bez maturity**	**SŠ s maturitou**	**VOŠ**	**VŠ**
Úspěšnost	100 %	72,2 %	91,9 %	92,3 %	91,7 %
Čistý měsíční příjem	**méně než 20 000 Kč**	**20 001–30 000 Kč**	**30 001–40 000 Kč**	**40 001–50 000 Kč**	**50 000 Kč a více**
Úspěšnost	90,9 %	90,4 %	87,5 %	93,3 %	91,7 %

Zdroj: zpracováno autorkou (2021)

Otázka č. 20: Označte PRAVDIVÁ tvrzení:

a) **Hrubá mzda je zpravidla vyšší než čistá mzda**
b) **Sazba daně z příjmů fyzických osob je 15 %.**

Hrubá mzda u zaměstnanců se snižuje o zdravotní a sociální pojištění a o daň z příjmu ze závislé činnosti (resp. o zálohu na daň z příjmu), proto je zpravidla nižší než čistá mzda. Toto tvrzení označilo za pravdivé 165 z 206 dotázaných, tedy 80,1 %.

Na toto tvrzení byla nejvyšší úspěšnost odpovědí u respondentů ve věku 40–49 let se středoškolským vzděláním s maturitou a čistým měsíčním příjmem menším než 20 000 Kč.

Tabulka 19: Úspěšnost odpovědí na otázku č. 20 a) podle věku, nejvyššího dosaženého vzdělání a čistého měsíčního příjmu

Věková skupina	**do 29 let**	**30–39 let**	**40–49 let**	**50–59 let**	**60 let a více**
Úspěšnost	82,8 %	78 %	81,6 %	66,7 %	71,4 %
Vzdělání	**základní**	**SŠ bez maturity**	**SŠ s maturitou**	**VOŠ**	**VŠ**
Úspěšnost	75 %	77,8 %	85,5 %	69,2 %	78,9 %
Čistý měsíční příjem	**méně než 20 000 Kč**	**20 001–30 000 Kč**	**30 001–40 000 Kč**	**40 001–50 000 Kč**	**50 000 Kč a více**
Úspěšnost	89,4 %	75,3 %	80 %	80 %	58,3 %

Zdroj: zpracováno autorkou (2021)

Sazbu daně z příjmů fyzických osob určuje zákon č. 586/1992 Sb. o daních z příjmů a představuje 15 % z příjmů, které má poplatník povinnost odvést státu. Tvrzení označilo za pravdivé 135 z 206 dotázaných, tedy 65,5 %.

Úspěšnost u druhého tvrzení již nebyla tak vysoká jako u prvního tvrzení. Nejvyšší úspěšnosti opět dosahovali respondenti ve věku do 29 let. Z hlediska nejvyššího dosaženého vzdělání nejlépe odpovídali respondenti s vysokoškolským vzděláním.

V kategorii čistých měsíčních příjmů byla úspěšnost takřka vyrovnaná, avšak nejhůře odpovídali respondenti s příjmem menším než 20 000 Kč.

Tabulka 20: Úspěšnost odpovědí na otázku č. 20 b) podle věku, nejvyššího dosaženého vzdělání a čistého měsíčního příjmu

Věková skupina	**do 29 let**	**30–39 let**	**40–49 let**	**50–59 let**	**60 let a více**
Úspěšnost	72,7 %	64 %	50 %	66,7 %	57,1 %
Vzdělání	**základní**	**SŠ bez maturity**	**SŠ s maturitou**	**VOŠ**	**VŠ**
Úspěšnost	25 %	38,9 %	67,7 %	53,8 %	71,6 %
Čistý měsíční příjem	**méně než 20 000 Kč**	**20 001–30 000 Kč**	**30 001–40 000 Kč**	**40 001–50 000 Kč**	**50 000 Kč a více**
Úspěšnost	62,1 %	68,5 %	62,5 %	66,7 %	75 %

Zdroj: zpracováno autorkou (2021)

3.2.3.1 Zhodnocení znalostní části dotazníku

Pro lepší popsání úrovně finančních znalostí se autorka inspirovala způsobem rozdělení do skupin a udělování bodů za správné odpovědi použité při měření finanční gramotnosti z roku 2015 Ministerstvem financí České republiky.

Znalostní část obsahovala 7 otázek a za každou správně zodpovězenou otázku bylo možné získat 1 bod. Poslední otázka obsahovala 2 tvrzení a každé bylo bodováno zvlášť. Následné rozdělení do skupin bylo provedeno podle počtu získaných bodů z jednotlivých odpovědí.

- Velmi nízká finanční znalost: 1–2 body
- Spíše nízká finanční znalost: 3–4 body
- Spíše vysoká finanční znalost: 5–6 bodů
- Velmi vysoká finanční znalost: 7–8 bodů

Obrázek č. 21 zobrazuje získané body respondentů ve znalostní části otázek dotazníku. 61 % respondentů získalo více jak polovinu možných bodů, z nichž 46, tedy 22 %, dosahuje velmi vysoké finanční znalosti. 8 % dotázaných získalo pouze 1 nebo dva body a jejich finanční znalost je velmi nízká.

Obrázek 21: Získané body ve znalostní části otázek

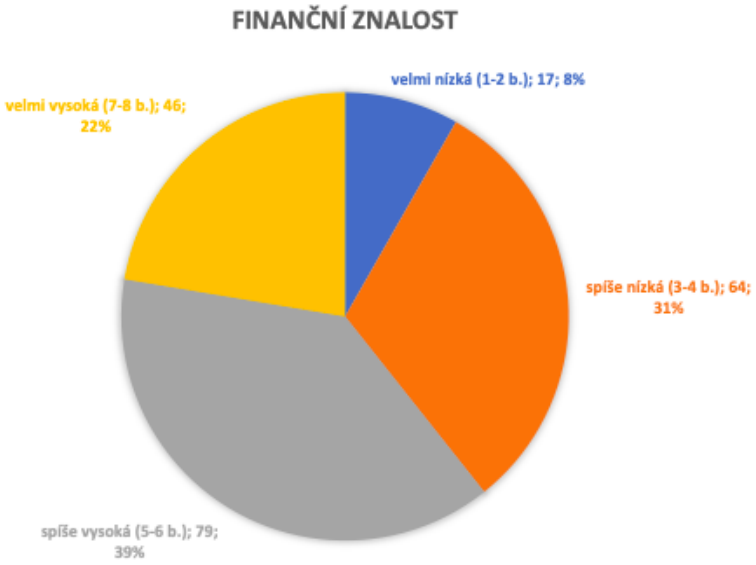

Zdroj: zpracováno autorkou (2021)

Dále bylo blíže analyzováno, kolik průměrně získali respondenti bodů podle věku, nejvyššího dosaženého vzdělání a čistého příjmu.

Všechny věkové skupiny dosahují v průměru stejných hodnot kolem 5 bodů a mají spíše vysokou ekonomickou znalost. Nedochází zde k odchylkám napříč věkovými skupinami.

Tabulka 21: Průměrný počet získaných bodů ve znalostní části dotazníku – analyzováno podle věku

Věková skupina	do 29 let	30–39 let	40–49 let	50–59 let	60 let a více
Průměrný počet získaných bodů	5,1	5	5	5,1	5,1

Zdroj: zpracováno autorkou (2021)

Dále byly získané body zprůměrovány podle nejvyššího dosaženého vzdělání. Ani zde nedochází k odchylkám a finanční znalost je napříč vzděláním takřka stejná.

Tabulka 22: Průměrný počet získaných bodů ve znalostní části dotazníku – analyzováno podle nejvyššího dosaženého vzdělání

Vzdělání	základní	SŠ bez maturity	SŠ s maturitou	VOŠ	VŠ
Průměrný počet získaných bodů	5,1	4,9	5	5	5

Zdroj: zpracováno autorkou (2021)

Poslední kritérium, u něhož byly počítány průměrné hodnoty dosažených bodů je čistý měsíční příjem. U tohoto kritéria docházelo k opravdu velmi malým odchylkám na úrovni desetinných míst.

Tabulka 23: Průměrný počet získaných bodů ve znalostní části dotazníku – analyzováno podle čistého měsíčního příjmu

Čistý měsíční příjem	méně než 20 000 Kč	20 001–30 000 Kč	30 001–40 000 Kč	40 001–50 000 Kč	50 000 Kč a více
Průměrný počet získaných bodů	5	5	5	5	5

Zdroj: zpracováno autorkou (2021)

Závěrem lze tedy konstatovat, že na počet dosažených bodů neměl vliv věk, nejvyšší dosažené vzdělání ani čistý měsíční příjem. Počet dosažených bodů závisel na individuálních znalostech respondenta bez ohledu na výše zmíněná kritéria. V rámci provedeného dotazníkového šetření lidé napříč věkem, dosaženého vzdělání a čistého měsíčního příjmu dosahují spíše vyšších finančních znalostí.

Osmi bodů, tedy nejvyšší finanční znalosti dosahovali spíše mladší lidé s vyšším vzděláním a vyššími příjmy. Naopak jednoho bodu, a tedy nejmenší finanční znalosti, dosahovali spíše starší respondenti s nižším vzděláním a průměrnými čistými příjmy do 30 000 Kč.

3.3 Shrnutí výsledků dotazníkového šetření

Praktická část předložené diplomové práce bude vyhodnocena na základě stanovených specifických otázek šetření. Cílem dotazníkového šetření bylo získat odpovědi právě na tyto otázky.

- Je ochota respondentů investovat spojena s věkem?

Investování volných peněžních prostředků je často diskutovaným tématem v oblasti finanční gramotnosti, neboť lidé mají většinou nechuť riskovat, a tudíž přicházejí o velmi zajímavé možnosti zhodnocování volných peněz. Raději se přiklánějí ke konzervativnějším možnostem, nejčastěji se jedná o produkty se státním příspěvkem či obyčejný spořící účet. Pouze 22,8 % respondentů volné peněžní prostředky investuje do různých finančních produktů. Jedná se nejčastěji o respondenty ve věkové skupině do 29 let. Lze tedy tvrdit, že ochota investovat se snižuje s rostoucím věkem.

- Jaká je schopnost respondentů využívat výhody spojené s využíváním bankovních produktů?

Otázky v dotazníku se zabývaly především výhodami pro spotřebitele u hypotečního úvěru a u kreditní karty. Pozitivním jevem je fakt, že možnosti daňového odpočtu úroků z hypotečního úvěru využívá 87,2 % respondentů. Další výhodou se zabývala znalostní otázka č. 15. Pojem bezúročné období zná 70,4 % respondentů, a tudíž tato skupina i danou výhodu a možnost úspory z neplacení úroku z půjčených peněz u kreditní karty nejspíše využívá.

- Existuje spojitost mezi využíváním bankovních úvěrů na hmotné statky (vánoční dárky, televize, mobilní telefon, dovolená atd.) a nižším vzděláním?

Spojitost mezi čerpáním nadbytečných úvěrů a nízkým vzděláním se během dotazníkového šetření nepotvrdila. Tyto úvěry čerpali respondenti s minimálně středoškolským vzděláním s maturitou a vyšším. Dokonce se jednalo o respondenty s nadprůměrnými příjmy. Bohužel tito lidé čerpají nadbytečné úvěry opakovaně.

- Jaká je schopnost respondentů sestavovat osobní rozpočet?

Schopností sestavovat a dodržovat osobní rozpočet disponuje pouze 36,4 % respondentů. 50,5 % dotázaných osobní rozpočet vůbec nestavuje. Nezabývají se jím především starší respondenti. Ve věkové skupině 60 let a více osobní rozpočet nesestavuje už takřka nikdo.

- Existuje spojitost mezi tvorbou úspor a čistým měsíčním příjmem?

V rámci provedeného dotazníkového šetření byla tato spojitost prokázána. 9,2 % respondentů netvoří úspory a jedná se převážně o mladé lidi do 29 let s nízkými příjmy. Lze tedy usuzovat, že jejich příjmy pokrývají životní náklady a nezbývají jim volné peněžní prostředky, které by bylo možné spořit.

- Jakou mají respondenti platební morálku?

Se splátkou platby či dluhu se nikdy neopozdilo 76,7 % respondentů. Lze tedy tvrdit, že platební morálka dotázaných je uspokojivá. Na základě bližší analýzy lze konstatovat, že s narůstajícím věkem, čistým příjmem a vzděláním se platební morálka zlepšuje.

- Jsou respondenti schopni se správně vypořádat se situací nedostatku financí?

Situaci nedostatku financí by správně řešilo přibližně 83 % respondentů, a to půjčkou od rodiny či kamaráda či nalezením dalšího zaměstnání. Řada dotázaných odpovídala, že by se do takové situace ani nikdy nedostala. 8 respondentů by situaci nedostatku financí řešila půjčkou od banky či nebankovní instituce. Jednalo se o respondenty starší 40 let a většina z nich někdy využila úvěr na financování automobilu, vánočních dárků, elektroniky a dovolené.

- Jaké znalosti mají respondenti v oblasti využívání finančních produktů?

Rozdíl mezi kreditní a debetní kartou zná 37,9 % respondentů. Největší úspěšnost byla ve věkové skupině 60 let a více. S rostoucím čistým měsíčním příjmem klesala úspěšnost odpovědí. O něco vyšší znalost měli respondenti u otázky na zkratky u úrokových sazeb, kde správně odpovědělo 52,9 % dotázaných. Při rozhodování o výhodnosti úvěru (znalost zkratky RPSN) by správně jednalo 61,7 % respondentů. Přičemž hypoteční úvěr má sjednáno 47 respondentů, ale správně odpovědělo pouze 28 z nich, tedy 59,6 %. Na otázku, zda jsou vklady v bankách pojištěné a do jaké výše, správně odpovědělo 41,3 % respondentů. Je zřejmé, že vlivem neznalosti a nedůvěřivosti k bankám se řada respondentů uchyluje k ukládání volných peněžních prostředků mimo banku, čímž ztrácejí na své hodnotě nejen ušlým zhodnocením ale i vlivem inflace.

- Jak se respondenti orientují v makroekonomických pojmech?

Otázka č. 19 zjišťovala znalost makroekonomického pojmu inflace. Slovní úlohu, která znalost tohoto pojmu ověřovala, správně vyřešilo 90,3 % respondentů. S rostoucím věkem se snižovala úspěšnost odpovědí.

- Jaké znalosti mají respondenti z oblasti daňové legislativy?

Rozdíl mezi hrubou a čistou mzdou správně určilo 80,1 % dotázaných. U znalosti sazby daně z příjmů fyzických osob byla úspěšnost nižší. Správně odpovědělo 65,5 % respondentů a nejlepších výsledků dosahovali respondenti ve věku do 29 let s vysokoškolským vzděláním.

Na základě odpovědí na specifické otázky dotazníku je možné zodpovědět i obecné otázky dotazníkového šetření, které jsou zároveň dílčím cílem.

- Jaká je finanční zodpovědnost obyvatel České republiky?

Finanční gramotnost byla v rámci dotazníkového šetření rozdělena na část zabývající se osobními financemi a na znalostí část. V oblasti osobních financí lze pozorovat prostor na zlepšení především v tvorbě a dodržování osobního rozpočtu. Kdyby respondenti dokázali rozpočet tvořit a zároveň ho dodržovat, vyhli by se nadbytečným úvěrům na vánoční dárky, dovolené, elektroniku atd. Zároveň by mohli upustit od využívání kreditní karty, protože i přes výhody, které z ní plynou, se stále jedná o úvěrový produkt. V oblasti spoření je důležité, aby se lidé oprostili od strachu z investování a mohli lépe zhodnocovat své volné finanční prostředky a tím získat větší úspory. Celkově lze osobní část dotazníku vyhodnotit jako uspokojivou.

- Jaká je úroveň finančních znalostní obyvatel České republiky?

Znalostní část dotazníku byla vyhodnocena na základě metody udělování bodů za správné odpovědi a výsledkem je, že 61 % respondentů získalo více jak polovinu možných bodů, z nichž 22 % dotázaných dosahuje velmi vysoké finanční znalosti, tzn. že získali 7–8 bodů. Nejlepších výsledků dosahovali respondenti s vyššími příjmy a vyšším vzděláním. Obecně lze tvrdit, že s klesajícími příjmy a vzděláním klesá i úspěšnost odpovědí.

Závěrem práce je také důležité splnit poslední dílčí cíl a to:

- Zhodnotit ekonomické dopady finanční gramotnosti na život obyvatel České republiky.

Finanční gramotnost může mít jak pozitivní tak negativní ekonomické dopady. Negativním efektem nízké finanční gramotnosti je zcela jistě rostoucí zadlužení domácností. Lidská neznalost a neschopnost orientace v bankovních produktech, legislativě a správě vlastních financí vede k tomu, že se řada lidí ocitne v dluhové pasti, popř. v exekuci. Rostoucí počet exekucí má negativní dopad na životní úroveň celé

domácnosti, ale představuje také velkou zátěž pro státní pokladnu. Neboť stát se samozřejmě snaží poskytnout finanční pomoc těmto lidem, aby se jejich nepříznivá situace ještě více nezhoršovala. Vlivem rostoucích nákladů se stát a jeho orgány zabývají finanční gramotností a v dnešní době je již povinnou součástí výuky na základních a středních školách. Samozřejmě existuje i řada projektů na zvyšování finanční gramotnosti dospělé populace.

Pozitivním jevem čerpání bankovních úvěrů a lze tedy tvrdit, že i pozitivním jevem finanční gramotnosti, je podpora ekonomiky. Neboť pokud lidé mají peníze (i díky úvěrům), které v ekonomice utrácejí, pomáhají dalším ekonomickým subjektům se rozrůstat. Konečným efektem je tedy celkový růst ekonomiky, který by bez dodatečného zdroje financování nebyl možný (byl by pravděpodobně mnohem nižší a pomalejší). Samozřejmě pouze v případě, kdy je úvěr řádně splácen.

Závěr

Téma finanční gramotnosti obyvatel je dle mého názoru v dnešní době velmi důležité, neboť existuje velké množství finančních produktů a také velké množství statků, které člověk i vlivem společnosti potřebuje. Neznalost podmínek finančních produktů a neschopnost efektivně spravovat své finance vede v některých případech ke zvyšování zadluženosti a v konečném důsledku až k exekucím. Exekuce mají samozřejmě vliv na psychiku celé rodiny, ale také na sociální vazby s okolím.

Cílem diplomové práce bylo posoudit stav finanční gramotnosti obyvatel České republiky. Pro potřeby práce byl zvolen i dílčí cíl, a to posoudit finanční gramotnost na vybrané skupině obyvatel ČR, neboť nebylo možné zacílit na základní soubor.

Teoretická část práce byla zpracována na základě členění finanční gramotnosti na peněžní, cenovou a rozpočtovou gramotnost. Každá z jednotlivých druhů gramotnosti obsahuje řadu pojmů, které jsou v rámci práce podrobněji vysvětleny. Druhá část teoretické práce se zabývala provedenými dotazníkovými šetřeními Ministerstvem financí ČR a dalšími kroky, které již tento státní orgán podnikl v oblasti zlepšování finanční gramotnosti obyvatel.

Praktická část diplomové práce se opírala o dotazníkové šetření. Dotazník byl rozdělen na tři části, které zjišťovaly základní charakteristiky respondentů, schopnost efektivně spravovat finance a dále znalosti z oblasti financí. Byly také stanoveny výzkumné otázky, na které se dalo díky provedenému dotazníkovému šetření odpovědět a získat tím lepší obraz o finanční gramotnosti vybrané skupiny obyvatel České republiky.

Celkově lze tvrdit, že finanční gramotnost vybrané skupiny obyvatel České republiky je uspokojivá i přes možný prostor pro zlepšování především v oblasti tvorby a správy osobního rozpočtu, neboť od něho se odvíjí veškeré fungování rodiny ve světě financí.

Seznam použité literatury

Monografie

Balabán, Z. & Noveský, I. (2009*). Slabikář finanční gramostnosti: Učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti.* Praha, Česko: COFET.

Bohanesová, E. (2018). *Finanční gramotnost.* Olomouc, Česko: Univerzita Palackého v Olomouci.

Černohorský, J. & Teplý, P. (2011). *Základy financí.* Praha: Grada.

Dvořáková, Z. & Smrčka, L. *Finanční vzdělávání pro střední školy. Se sbírkou řešených příkladů na CD*. Praha, Česko: C. H. Beck.

Filip, M. (2006). *Osobní a rodinné bohatství: Kam s penězi.* Praha, Česko: C. H. Beck.

Holman, R. (2005). *Základy ekonomie pro studenty vyšších odborných škol a neekonomických fakult VŠ.* Praha: C. H. Beck.

Janda, J. (2012). *Zajištění na stáří: Jak se co nejlépe připravit na podzim života.* Praha, Česko: Grada.

Jurečka, V. a kol. (2017) *Makroekonomie.* Praha: Grada.

Kopecký, K. (2005). *Povinné ručení: otázky a odpovědi.* Praha, Česko: Grada.

Lipovská, H. (2017). *Moderní ekonomie: Jednoduše o všem, co byste měli vědět.* Praha, Česko: Grada.

Máče, M. (2006). *Platební styk klasický a elektronický.* Praha: Grada.

Partners. (2013). *Jak ovládnout své peníze: Finanční plánování pro každého.* Praha, Česko: Albatros Media.

Pavel, Jan. (2005). *Daňový systém ČR.* Pardubice, Česko: Univerzita Pardubice.

Polouček, S. a kol. (2009). *Peníze, banky, finanční trhy.* Praha: C. H. Beck.

Punch. K. F. (2008). Úspěšný návrh výzkumu.

Rejnuš, O. (2014). *Finanční trhy.* Praha: Grada.

Režňáková, M. (2012). *Efektivní financování rozvoje podnikání.* Praha: Grada.

Smrčka, J. (2007). *Osobní a rodinné finance (svět rodinných financí – jak spořit a rozmnožovat majetek).* Praha, Česko: Professional Publishing.

Syrový, P. (2003). *Osobní a rodinné finance.* Praha, Česko: Grada.

Syrový, P. (2009). *Financování vlastního bydlení.* Praha: Grada.

Škvára, M. (2016). *Finanční gramotnost.* Praha: Miroslav Škvára.

Šoba, O. & Sirůček, M. (2017). *Finanční matematika v praxi.* Praha: Grada.

Valouch, P., Málek, P. & Oškrdalová, G. (2010). *Osobní finance.* Brno: Masarykova univerzita.

Internetové zdroje

Abdullah, M., A., (2014). Financial Literacy: An Exploratory Review of the Literature and Future Research. *Journal of Emerging Economies and Islamic Research*. Dostupné z http://myjms.mohe.gov.my/index.php/JEEIR/article/view/9631/4496

Banky.cz. (2021). *banky.cz.* Dostupné 1. 3. 2021 z https://www.banky.cz/bankovni-slovnik/bezurocne-obdobi/

Broker Consulting. (2020). *Červen přinesl zvýení Broker Consulting Indexu spotřebitelských úvěrů.* Dostupné 13. 9. 2020 z https://www.bcas.cz/pro-media/cerven-prinesl-zvyseni-broker-consulting-indexu-spotrebitelskychuveru/

Česká bankovní asociace. (2019). *Průzkum ČBA: Češi a vánoční půjčky 2019.* Dostupné 16. 2. 2021 z https://cbaonline.cz/cesi-a-vanocni-pujcky-2019

Česká bankovní asociace. (2020). *Finanční vzdělávání: společný projekt finančních asociací.* Dostupné 17. 11. 2020 z https://www.financnivzdelavani.cz/svet-financi/bankovnictvi/bankovni-produkty/stavebni-sporeni

Česká spořitelna, a. s. (2020) *Česká spořitelna – blog.* Dostupné 8. 11. 2020 z https://www.csas.cz/cs/blog/pravidla-zdrave-pujcky/znam-sve-moznosti

Česká spořitelna, a. s. (2021). Česká spořitelna – blog. Dostupné 18. 2. 2021 z https://www.csas.cz/cs/blog/clanky/4-tipy-jak-bezbolestne-vytvorit-financni-rezervu

Český statistický úřad. (2020). *Spotřební koš – archiv.* Dostupné 15. 9. 2020 z https://www.czso.cz/csu/czso/spotrebni_kos_archiv

Český statistický úřad. (2020). *Průměrná roční míra inflace v ČR v roce 2019 byla 2,8 %.* Dostupné 15. 9. 2020 z https://www.czso.cz/csu/xe/prumerna-rocni-mira-inflace-v-roce-2019-byla-28-

ČNB. (2019). *Česká národní banka.* Dostupné 8. 11. 2020 z https://www.cnb.cz/export/sites/cnb/cs/verejnost/.galleries/pro_media/konference_projepr/vystoupeni_projevy/download/frait_20191211_praha.pdf

ČNB. (2021). *Česká národní banka.* Dostupné 2. 3. 2021 z https://www.cnb.cz/cs/casto-kladene-dotazy/Co-je-ukazatel-RPSN/

ČSOB Penzijní společnost. (2020). *ČSOB Penzijko.* Dostupné 17. 11. 2020 z https://www.csob-penze.cz/faq/jaka-je-vyse-statnich-prispevku-na-penzijko/

CZECH NEWS CENTER a. s. (2021). *E15 FinExpert.cz.* Dostupné 3. 3. 2021 z https://www.e15.cz/finexpert/nakupujeme/kreditni-karty-a-vse-o-nich-kdo-s-nimi-dovede-zachazet-vydela-ostatni-necht-plati-debetkou-1353922

Exekutorská komora České republiky. (2020). *Exekutorská komora České republiky.* Dostupné 29. 11. 2020 z https://www.ekcr.cz/1/aktuality-pro-media/2697-statistiky-exekuci-za-rok-2019-klesl-pocet-exekuci-i-povinnych?w=

Forbes. (2017). *Forbes byznys.* Dostupné 17. 11. 2020 z https://forbes.cz/jak-zbohatnout-7-tipu-na-alternativni-investice/

Internet Info, s.r.o. (2021). *Finance.cz.* Dostupné 16. 2. 2021 z https://www.finance.cz/zpravy/finance/383328-nezapomente-si-odecist-hypoteku-z-dani/

Měšec.cz (2009). *měšec.cz.* Dostupné 17. 11. 2020 z https://www.mesec.cz/clanky/ruzne-formy-investic-a-jejich-nevyhody/

Ministerstvo financí. (2010). *Ministerstvo financí České republiky.* Dostupné 5. 9. 2020 z https://financnigramotnost.mfcr.cz/cs/vyhledavani?q=n%C3%A1rodn%C3%AD+strategie+finan%C4%8Dn%C3%ADho+vzd%C4%9Bl%C3%A1v%C3%A1n%C3%AD

Ministerstvo financí ČR. (2012). *Ministerstvo financí České republiky.* Dostupné 29. 11. 2020 z https://www.mfcr.cz/cs/o-ministerstvu/odborne-studie-a-vyzkumy/2012/vyzkumy-k-financni-gramotnosti-9406

Ministerstvo financí ČR. (2016a). *Ministerstvo financí České republiky.* Dostupné 29. 11. 2020 z https://financnigramotnost.mfcr.cz/cs/pro-odborniky/mereni-urovne-financni-gramotnosti/2015/mereni-urovne-financni-gramotnosti-2784

Ministerstvo financí ČR. (2016b*). Ministerstvo finanční České republiky.* Dostupné 29. 11. 2020 z https://financnigramotnost.mfcr.cz/cs/pro-odborniky/mereni-urovne-financni-gramotnosti/2016/shrnuti-vysledku-mezinarodniho-mereni-ur-2988

Ministerstvo financí ČR. (2020). *Ministerstvo financí České republiky.* Dostupné 7. 3. 2021 z https://financnigramotnost.mfcr.cz/cs/pro-odborniky/strategicke-dokumenty##strategie-2.0

Ministerstvo spravedlnosti ČR. (2021*). Justice.cz – exekuce.* Dostupné 16. 2. 2021 z https://exekuce.justice.cz/jak-ven-z-dluhove-pasti/

MONETA Money Bank, a. s. (2021). *MONETA Money Bank.* Dostupné 4. února 2021 z https://www.moneta.cz/pujcky-a-uvery/uver-ze-stavebniho-sporeni

NN Penzijní společnost. (2020). *NN Penzijní společnost.* Dostupné 17. 11. 2020 z https://penze.nn.cz/penzijni-pripojisteni/informace/#tab1

Tejvan Pettinger. (2018). Economics Help. Dostupné 7. 4. 2021 z https://www.economicshelp.org/macroeconomics/inflation/definition/

STORMWARE, s. r. o. (2020). *portál.POHODA.cz.* Dostupné 3. 11. 2020 z https://www.stormware.cz/ucetni-pojmy/dane/

Mladá fronta, a. s. (2019). *euro.* Dostupné 3. 11. 2020 z https://www.euro.cz/byznys/uspory-do-10-000-kc-nestaci-jak-vysoka-by-mela-byt-financni-rezerva-domacnosti-1454925

Měšec.cz. (n. d.) *měšec.cz.* Dostupné 3. 11. 2020 z https://www.mesec.cz/danovy-portal/dan-z-prijmu/prijmy-ze-socialnich-davek/

OECD. (2011). *OECD better policies for better lives.* Dostupné 1. 12. 2020 z https://www.oecd.org/finance/financial-education/49319977.pdf

Legislativa

Zákon č. 586/1993 Sb., o daních z příjmů

Seznam tabulek

Tabulka 1: Úrokové sazby dle časového období 11

Tabulka 2: Výše úvěru po x letech 13

Tabulka 3: Státní příspěvek u penzijního spoření 15

Tabulka 4: Průměrná roční míra inflace v ČR za období 1998-2019 22

Tabulka 5: Doporučený výdajový rozpočet 27

Tabulka 6: Využívané finanční produkty v jednotlivých fázích života 30

Tabulka 7: Které z následujících produktů využíváte (vlastníte)? (možnost vybrat více odpovědí) 46

Tabulka 8: Vlastnictví kreditní karty podle věku, vzdělání a čistého měsíčního příjmu 47

Tabulka 9: Využil/a jste někdy úvěr na financování níže uvedených položek? 51

Tabulka 10: Odpověď: Ne, nesestavuji osobní rozpočet (analýza odpovědí podle věku) 53

Tabulka 11: Jaké formy spoření využíváte? 56

Tabulka 12: Odpověď na otázku č. 11 - ANO (analyzováno podle věku, vzdělání a čistého měsíčního příjmu) 58

Tabulka 13: Úspěšnost odpovědí na otázku č. 14 podle věku, nejvyššího dosaženého vzdělání a čistého měsíčního příjmu 62

Tabulka 14: Úspěšnost odpovědí na otázku č. 15 podle věku, nejvyššího dosaženého vzdělání a čistého měsíčního příjmu 64

Tabulka 15: Úspěšnost odpovědí na otázku č. 16 podle věku, nejvyššího dosaženého vzdělání a čistého měsíčního příjmu 66

Tabulka 16: Úspěšnost odpovědí na otázku č. 17 podle věku, nejvyššího dosaženého vzdělání a čistého měsíčního příjmu 68

Tabulka 17: Úspěšnost odpovědí na otázku č. 18 podle věku, nejvyššího dosaženého vzdělání a čistého měsíčního příjmu 70

Tabulka 18: Úspěšnost odpovědí na otázku č. 19 podle věku, nejvyššího dosaženého vzdělání a čistého měsíčního příjmu 72

Tabulka 19: Úspěšnost odpovědí na otázku č. 20 a) podle věku, nejvyššího dosaženého vzdělání a čistého měsíčního příjmu 73

Tabulka 20: Úspěšnost odpovědí na otázku č. 20 b) podle věku, nejvyššího dosaženého vzdělání a čistého měsíčního příjmu 74

Tabulka 21: Průměrný počet získaných bodů ve znalostní části dotazníku – analyzováno podle věku 75

Tabulka 22: Průměrný počet získaných bodů ve znalostní části dotazníku – analyzováno podle nejvyššího dosaženého vzdělání 76

Tabulka 23: Průměrný počet získaných bodů ve znalostní části dotazníku – analyzováno podle čistého měsíčního příjmu 76

Seznam obrázků

Obrázek 1: Ukázka spotřebního koše 20

Obrázek 2: Meziroční dynamika růstu úvěrů obyvatelstva 28

Obrázek 3: Fáze osobních financí a čistá aktiva 29

Obrázek 4: Měření finanční gramotnosti MF v roce 2015 - finanční znalost 36

Obrázek 5: Měření finanční gramotnosti MF v roce 2015 - finanční znalost 38

Obrázek 6: Harmonogram šetření 42

Obrázek 7: Jaký je Váš věk? 43

Obrázek 8: Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání? 43

Obrázek 9: Jaký je Váš čistý měsíční příjem? 44

Obrázek 10: Uplatňujete možnost daňového odpočtu úroků z hypotečního úvěru? (Vyřazení odpovědí: Nevyužívám hypoteční úvěr.) 49

Obrázek 11: Sestavujete pravidelně osobní rozpočet? 52

Obrázek 12: Jak dlouho byste dokázal/a hradit své náklady z úspor při ztrátě příjmu? .54

Obrázek 13: Opozdil/a jste se někdy se splátkou pravidelné platby (nájem, elektřina, tarif u mobilního telefonu atd.) či dluhu? 57

Obrázek 14: Jak byste řešil/a situaci, kdybyste neměl/a prostředky na úhradu splátky dluhu či pravidelné platby? 59

Obrázek 15: Rozhodněte o pravdivosti tvrzení: Kreditní kartou mohu hradit nákupy buď ze svých vlastních prostředků, anebo z úvěru poskytnutého bankou. 61

Obrázek 16: Co je to tzv. bezúročné období u kreditní karty? 63

Obrázek 17: Je výhodnější úvěr s úrokovou sazbou 12 % p. a., anebo s úrokovou sazbou 6 % p. m? 65

Obrázek 18: Která položka je podle Vás nejvíce důležitá v případě rozhodnutí o výhodnosti úvěru? 67

Obrázek 19: Jsou podle Vás pojištěny vklady v bance? Popřípadě do jaké výše? 69

Obrázek 20: Představte si situaci, kdy máte 1000 Kč, za které si můžete koupit 50 ks nějakého zboží. V dalším roce máte opět 1000 Kč, ale došlo k růstu inflace o 1 %. Kolik zboží si budete moci koupit? 71

Obrázek 21: Získané body ve znalostní části otázek 75

PŘÍLOHY

Příloha I Dotazník

Dobrý den,

jmenuji se Lucie Šilhavá a jsem studentkou Fakulty ekonomické Západočeské univerzity v Plzni. Tímto bych Vás ráda poprosila o vyplnění dotazníku, který bude sloužit jako podklad k vypracování praktické části mé diplomové práce na téma Finanční gramotnost obyvatel České republiky. Vyplnění by Vám nemělo zabrat více než 5 minut.

IDENTIFIKAČNÍ ÚDAJE

1. **Jaký je Váš věk?**
   a) do 29 let
   b) 30–39 let
   c) 40–49 let
   d) 50–59 let
   e) 60 let a více

2. **Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?**
   a) základní
   b) SŠ bez maturity
   c) SŠ s maturitou
   d) VOŠ
   e) VŠ

3. **Jaký je Váš čistý měsíční příjem?**
   a) méně než 20 000Kč
   b) 20 001 – 30 000Kč
   c) 30 001 – 40 000 Kč
   d) 40 001 – 50 000 Kč
   e) 50 001 a více

OSOBNÍ FINANCE

4. **Které z následujících finančních produktů využíváte (vlastníte)? (možnost vybrat více odpovědí)**
   a) Běžný účet
   b) Spotřebitelský úvěr
   c) Hypoteční úvěr
   d) Kontokorentní úvěr
   e) Kreditní karta
   f) Akcie
   g) Dluhopisy
   h) Virtuální měny a/nebo tokeny

5.a) Vlastníte kreditní kartu?
- Ano
- Ne

5.b) Z jakého důvodu využíváte kreditní kartu?

a) Finanční rezerva
b) Platby za běžné nákupy
c) Překlenutí doby mezi měsíční výplatou
d) Jiné: otevřená odpověď

6. Využíváte možnosti daňového odpočtu úroků z hypotečního úvěru od základu daně z příjmů?

a) Ano
b) Ne, nevím, že tato možnost existuje
c) Ne, je pro mě složité nárok uplatnit
d) Nemám hypoteční úvěr

7. Využil/a jste někdy úvěr na financování níže uvedených položek? (více možných odpovědí)

a) Vánoční dárky
b) Dovolená
c) Televize
d) Mobilní telefon
e) Automobil
f) Ani jedna z možností

8. Sestavujete si pravidelně osobní/rodinný rozpočet? (tzn. zda sledujete své příjmy a výdaje)

- Ano a dodržuji ho
- Ano, ale nedodržuji ho
- Ne, nesestavuji ho.

9. Představte si situaci, že byste přišel/přišla o práci a neměl/a žádný příjem. Jak dlouho byste dokázal/a hradit své náklady z úspor?

a) 1 měsíc a méně
b) Více než jeden měsíc, ale méně než 3 měsíce
c) Více než 3 měsíce, ale méně než 6 měsíců
d) 6 měsíců a více

10. Jaké formy spoření využíváte? (možnost vybrat více odpovědí)

a) Peníze si ukládám doma např. do obálky
b) Spořící účet
c) Stavební spoření
d) Penzijní spoření
e) Termínované vklady
f) Úspory investuji (cenné papíry, akcie, kryptoměny aj.)
g) Nespořím

11. **Opozdil/a jste se někdy se splátkou pravidelné platby (nájem, elektřina, tarif u mobilního telefonu atd.) či dluhu?**
    - Ano
    - Ne

12. **Jak byste řešil/a situaci, kdybyste neměl/a prostředky na úhradu splátky dluhu či pravidelné platby (nájem, elektřina, tarif u mobilního telefonu atd.)?**
    a) Půjčkou od banky či nebankovní instituce
    b) Půjčkou od rodiny/kamaráda
    c) Neřešil/a bych to, zaplatil/a bych dluh/platbu, až bych měl/a prostředky na jeho/její zaplacení
    d) Jiné: otevřená odpověď

13. **Otevřená otázka: Každý člověk má jisté představy o svých finančních cílech (např. pořízení nového automobilu, anebo založení rodiny). Jaký je Váš cíl v oblasti financí?**

ZNALOSTNÍ ČÁST

14. **Rozhodněte o pravdivosti tvrzení:**
    Kreditní kartou mohu hradit nákupy buď ze svých vlastních prostředků, anebo z úvěru poskytnutého bankou.
    - Pravda
    - Nepravda

15. **Co je tzv. bezúročné období u kreditní karty?**
    d) Pokud splatím alespoň 70 % úvěru do určeného denního limitu, nezaplatím úroky.
    e) Pokud splatím 100 % úvěru ve stanoveném časovém období, neplatím úroky.
    f) Jedná se o kreditní karty, u kterých je možnost čerpat jeden měsíc v roce úvěr bez úroku.

16. **Je výhodnější úvěr s úrokovou sazbou 12 % p. a., anebo úvěr s úrokovou sazbou 6 % p. m.?**
    d) Výhodnější je úvěr s úrokovou sazbou 12 % p. a.
    e) Výhodnější je úvěr s úrokovou sazbou 6 % p. m.
    f) Oba dva úvěry jsou stejně výhodné

17. **Která položka je podle Vás nejvíce důležitá v případě rozhodnutí o výhodnosti úvěru?**
    e) Výše měsíční splátky
    f) Roční úroková sazba
    g) RPSN
    h) Poplatek za sjednání úvěru

18. Jsou podle Vás pojištěny vklady v bance? Popřípadě do jaké výše?

e) Vklady nejsou pojištěné
f) Vklady jsou pojištěné do hodnoty 50 000 EUR
g) Vklady jsou pojištěné do hodnoty 100 000 EUR
h) Vklady jsou pojištěné do hodnoty 150 000 EUR

19. Představte si situaci, kdy máte 1000 Kč, za které si můžete koupit 50 ks nějakého zboží. V dalším roce máte opět 1000 Kč, ale došlo k růstu inflace o 1 %. Kolik zboží si budete moci koupit?

d) Méně než v předchozím roce
e) Více než v předchozím roce
f) Stejně jako v předchozím roce

20. Označte PRAVDIVÁ tvrzení:

a) Hrubá mzda je zpravidla vyšší než čistá mzda
b) Sazba daně z příjmů fyzických osob je 15 %.

Abstrakt

Šilhavá, L. (2021). *Finanční gramotnost obyvatel České republiky* (Diplomová práce), Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta ekonomická, Česko.

Klíčová slova: finanční gramotnost, peněžní gramotnost, cenová gramotnost, rozpočtová gramotnost, dotazníkové šetření

Předložená diplomová práce je zaměřena na problematiku finanční gramotnosti obyvatel České republiky. V teoretické části práce jsou vysvětleny základní pojmy z oblasti peněžní, cenové a rozpočtové gramotnosti. Dále jsou zhodnoceny vybrané dotazníkové šetření realizované Ministerstvem financí ČR včetně nástrojů, které tento státní orgán využívá v souvislosti s finanční gramotností. Praktická část obsahuje vyhodnocení vlastního dotazníkové šetření metodou analýzy. V závěru práce jsou shrnuty výsledky provedeného dotazníkového šetření včetně ekonomických dopadů finanční gramotnosti.

Abstract

Šilhavá, L. (2021). *Financial literacy of the population in the Czech republic* (Master's Thesis). University of West Bohemia, Faculty of Economics, Czech Republic.

Key words: financial literacy, monetary literacy, price literacy, budget literacy, a questionnaire survey

The presented diploma thesis is focused on the matter of financial literacy of the population in the Czech republic. The theoretical part of the thesis explains the basic concepts of money, price and budget literacy. Next section include the selected questionnaire surveys realized by Ministry of Finance of the Czech republic, including the tools used by this goverment body in connection with financial literacy. The practical part include evaluation of own questionnaire survey by the method of analysis.The final section interprets the results of the questionnaire survey including the economic impact of the financial literacy.